

Pluton w środowisku naturalnym w Polsce

J.W.Mietelski

Zakład Fizykochemii Jądrowej IFJ PAN

Radzikowskiego 152, 31-342 Kraków

jerzy.mietelski@ifj.edu.pl

PLAN

1. Właściwości Pu
2. Źródła Pu w środowisku
3. Metody analityczne
4. Gleby, ściółki, torfy (przykład TPN)
5. Powietrze i opad
6. Grzyby, rośliny, owady
7. Kości zwierząt
8. Kości ludzkie – wstępne wyniki

Pluton

- Pluton (Pu) - transuranowiec grupa III b UO
- $Z=94$, $A=244$ (najtrwalszy izotop). nie posiada stabilnego izotopu.
- sześć odmian alotropowych metalicznego Pu
- Gęstość **19.84** g/cm³ w 25° C dla podstawowej odmiany alfa.
- temperatura topnienia **639.5° C**, wrzenia **3235° C (metal, - odm. alfa)**
- Pu ma największą z metali oporność elektryczną (- stopy nadprzewodzące....)

Izotopy Pu

A	T _{1/2}	Typ i średnia energia dla beta energia max. [MeV].
232	34 m	α (6.60), ϵ ;
233	20.9 m	ϵ ; γ (0.235,0.536)
234	8.8h	ϵ , α (6.20);
235	25.3 m	ϵ , α (5.85); γ (49,756)
236	2.85 lat	α (5.77)
237	45.3 d	ϵ ; γ (0.060)
238	87.7 lat	α (5.50)
239	24100 lat	α (5.15)
240	6540 lat	α (5.15)
241	14.4 lat	β^- (0.021), α (4.89)*
242	376 000 lat	α (4.90)
243	4.95 h	β^- (0.6); γ (0.084)
244	82.6·10 ⁶ lat	α (4.60)
245	10.5 h	β^- (0.9); γ (0.327, 0.560)
246	10.9 d	β^- (0.2); γ (0.044,0.224)

* - prawdopodobieństwo emisji na poziomie 0.001;

Oznaczenia: α, β, γ - odpowiednie rodzaje promieniowania, ϵ - wychwyt elektronu

Granica rozpuszczalności dla różnych stopni utlenienia

Stopień utlenienia	Granica pH (dla rozpuszcza się)	mniej.
Pu (III)	5	
Pu (IV)	~1	
Pu (V)	9	
Pu (VI)	7	

Ale dodatkowo...

Jony Pu^{+4} są kompleksowane przez kwasy humusowe i fulwowe.

Kompleksy z kwasem humusowym tworzą polimery PuO_2 adsorbowane na powierzchniach makropolimerów tych kwasów

Możliwa mobilność Pu w środowiskach zasadowych!

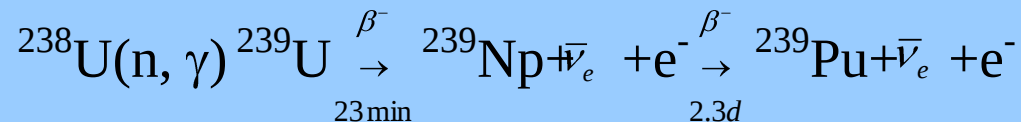
W wodach gruntowych Pu tworzy roztwory koloidowe, najczęściej w postaci Pu (IV), potem Pu (VI, III i V)

Masy i aktywności Pu

Izotop	Aktywność 1 g	Masa 1 Bq
^{238}Pu	675 GBq	1.48 pg
^{239}Pu	2.46 GBq	0.407 ng
^{240}Pu	9.05 GBq	0.110 ng
^{241}Pu	4.11 TBq	0.243 pg
^{242}Pu	154 MBq	6.49 ng
^{244}Pu	716 kBq	1.40 μg

Naturalny Pu

²³⁹Pu powstaje naturalnie (od 4 do 30 kg/rok)

Najwyższe stężenia nat. ²³⁹Pu, ($\sim 10^{-11} \div 10^{-13}$ g/g) są w rudach uranowych

średnia w skorupie ziemskiej 2×10^{-14} g/kg

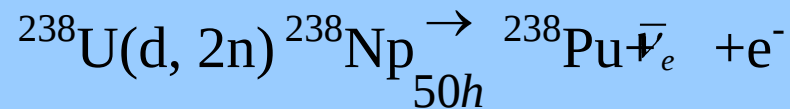
W złożach rud ziem rzadkich jest ²⁴⁴Pu - pochodzenie nie jest jasne! (ok. 10 g w skali całego globu pozostały do dziś od powstania Ziemi).

Może pochodzić z opadu materii kosmicznej!

Produkcja Pu

1940 r w Berkeley (G.Seaborg)

β^-

1941 - ^{239}Pu ,

1944 - produkcja na skalę przemysłową

Zastosowanie: ładunki jądrowe (masa krytyczna dla ^{239}Pu wynosi ok. 250–300 g)

^{238}Pu w czujnikach dymów, zasilacze (SNAP)

Wytworzono ok. 1200 t plutonu (dziś 20 t/rok)

Zasoby Pu

Militarne zapasy wydzielonego Pu:

Federacja Rosyjska	130 t
USA	89 t
Francja	6 t
Wielka Brytania	3 t
ChRL	2.5 t
Izrael	od 350 do 700 kg
Indie	360 kg

Ponadto: Argentyna, Brazylia, KRLD i Pakistan

Wchłanianie Pu

Silnie toksyczny ciężki metal

Wysoce radiotoksyczny

Główną drogą narażenia inhalacja aerozoli

inhalacja aerozoli o średnicach w zakresie $\phi=0.5-5 \mu\text{m}$

Przy zjadaniu **w formie tlenku 99.98%** pozostaje w odchodach

W innych formach (np. cytrynian) znacznie łatwiej przyswajalny

Metabolizm Pu u człowieka

Wg ICRP-19 (1972) 25% inhalowanego tlenku Pu gromadzi się w płucach, z czego 60% wydalanych jest z czasem biologicznego połowicznego zaniku $T_{b1/2}=500$ dni, 19.5% zainhalowanego Pu dostaje się do krwioobiegu, z czego: 45% gromadziłoby się w kościach z czasem biologicznego półzaniku $T_{b1/2}=70$ lat, 45% znajdowałoby się w wątrobie ($T_{b1/2}=35$ lat), a pozostałe 10% dostawałoby się przede wszystkim do śledziony.

Wg ICRP 67 (1993) 30% Pu gromadzi się w wątrobie, 50% kościach a pozostałe 20% jest rozproszonych w pozostałych organach lub jest szybko wydalanych. Czasy biologicznego połowicznego zaniku 20 lat dla wątroby i 50 lat dla szkieletu.

Z badań przeprowadzonych w 2000 na ochotnikach, za pomocą ^{237}Pu i liczników całego ciała oraz ultra-czystego ^{244}Pu (AMS) wynika, że w wątrobie gromadzi się średnio aż 73% wchłoniętego do organizmu Pu,

Proces ten ma charakter powolnego nagromadzania, osiągając stan nasycenia po kilkudziesięciu dniach (co tłumaczy wcześniejsze niedoszacowanie). Stwierdzono różnicę pomiędzy przedstawicielami różnych płci w czasach biologicznego połowicznego zaniku Pu (kobiety wydają Pu szybciej) [Newton i Dmitriev, 2001].

Radiotoksyczność Pu

Skuteczna dawka obciążająca dla osób postronnych przy jednostkowym wchłonięciu plutonu [Sv/Bq], dla różnych grup wiekowych za [Euroatom, 1996; ICRP, 1993]

Izotop	Spożycie / wiek[lat]			Inhalacja / wiek[lat]		
	<1	2-7	>17	<1	2-7	>17
²³⁸ Pu	$4.0 \cdot 10^{-6}$	$4.0 \cdot 10^{-7}$	$2.3 \cdot 10^{-7}$	$2.0 \cdot 10^{-4}$	$1.4 \cdot 10^{-4}$	$1.1 \cdot 10^{-4}$
²³⁹ Pu	$4.2 \cdot 10^{-6}$	$4.2 \cdot 10^{-7}$	$2.5 \cdot 10^{-7}$	$2.1 \cdot 10^{-4}$	$1.5 \cdot 10^{-4}$	$1.2 \cdot 10^{-4}$
²⁴⁰ Pu	$4.2 \cdot 10^{-6}$	$4.2 \cdot 10^{-7}$	$2.5 \cdot 10^{-7}$	$2.1 \cdot 10^{-4}$	$1.5 \cdot 10^{-4}$	$1.2 \cdot 10^{-4}$
²⁴¹ Pu	$5.6 \cdot 10^{-8}$	$5.7 \cdot 10^{-9}$	$4.8 \cdot 10^{-9}$	$2.8 \cdot 10^{-6}$	$2.6 \cdot 10^{-6}$	$2.3 \cdot 10^{-6}$

Limity dawki

50 mSv na rok - zawartości w organizmie 500 Bq ²³⁹Pu (0.2 µg)

1 mSv na rok przy 10 Bq.

Toksyczność Pu

W sensie tolerowanych stężeń chemicznych pluton jest porównywalny [Zmysłowski, 1991]:

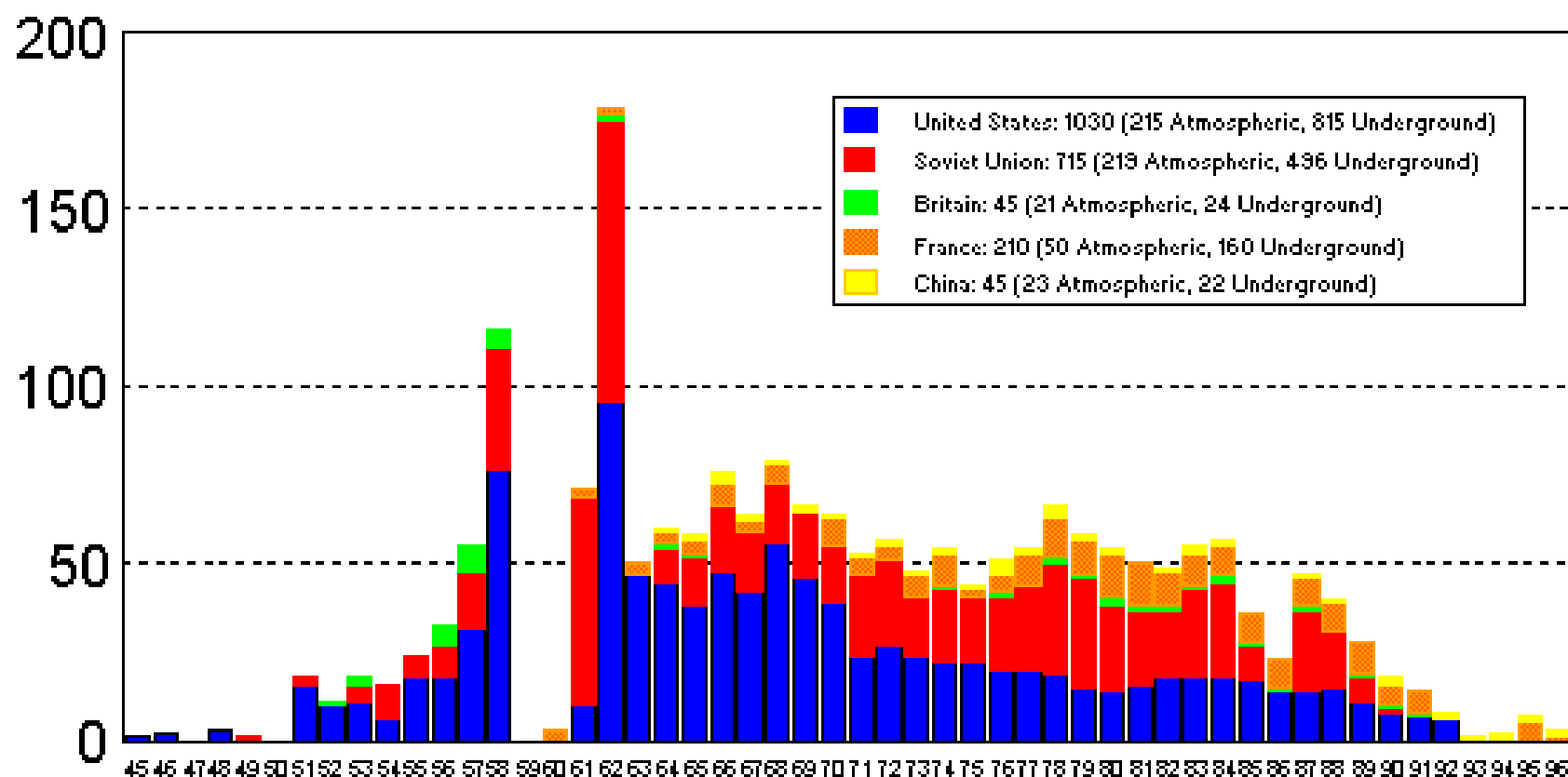
- przy spożyciu (PuO_2) z octanem ołowiowym (100-krotnie mniej toksyczny od cyjanków, 10-krotnie bardziej toksyczny od arszeniku),
- przy bezpośrednim wstrzyknięciu do krwioobiegu z jadem okularnika (10 cio-krotnie bardziej toksyczny od kurary),
- przy inhalacji (PuO_2) jest stukrotnie bardziej toksyczny od fosgenu lub pyłu kadmowego.

Graniczne dla skutków ostrych stężenie Pu w organizmie człowieka (i innych ssaków) wynosi 300 ppb ($3 \cdot 10^{-7}$ g/g), co dla ^{239}Pu równoważne jest stężeniu aktywności 750 kBq/kg.

Dla ^{239}Pu toksyczność mniej istotna niż radiotoksyczność

Global Nuclear Weapons Tests

1945-1996

U.S. total does not include the two atomic bombs dropped on Hiroshima and Nagasaki in August 1945.

The U.S. and the Soviet Union conducted 27 and 124 "Peaceful Nuclear Explosions," respectively, which are included in the above totals.

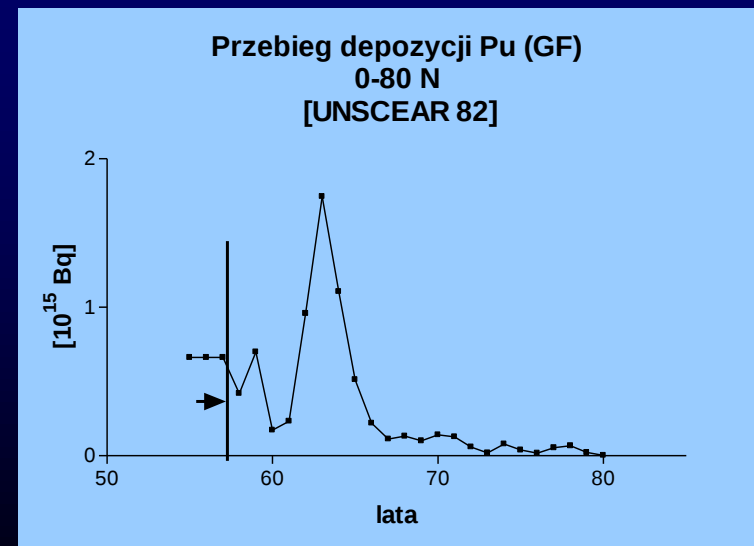
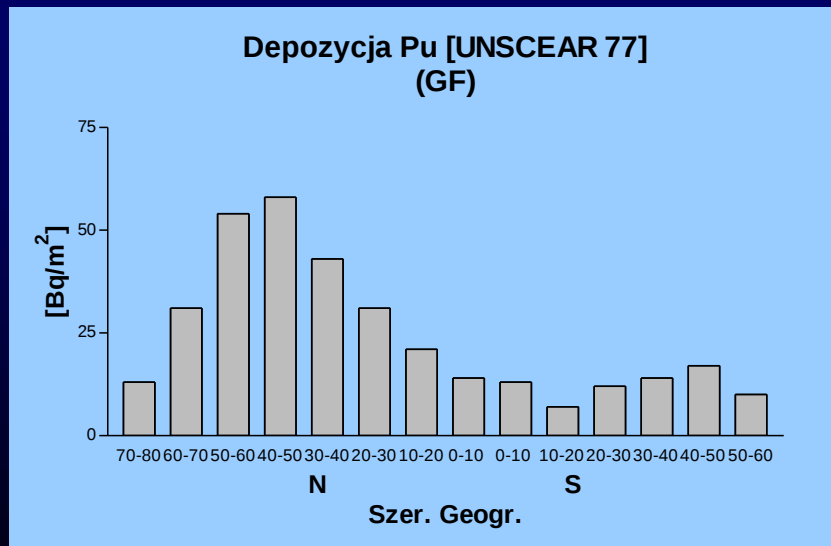
India conducted an underground nuclear test in 1974.

Sources: U.S. Department of Energy; Natural Resources Defense Council, Nuclear Weapons Databook Project

Opad globalny

1945-1963 (...1980):

- 429 eksplozji , >500 MT TNT (ponad 20 000 x Hiroshima)
- W tym 217 MT z rozszczepienia
- Poligony: Nowa Ziemia, Semipałatyńsk, Bikini, Nevada, Sahara, Nowa Kaledonia, Woomera,...
- Transport – powietrze

Opad globalny w Polsce

Depozycje (kBq/m²)

Cs-137: 5

Sr-90: 3

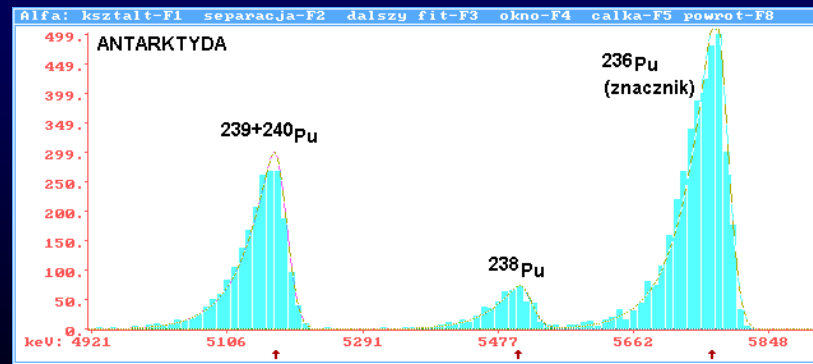
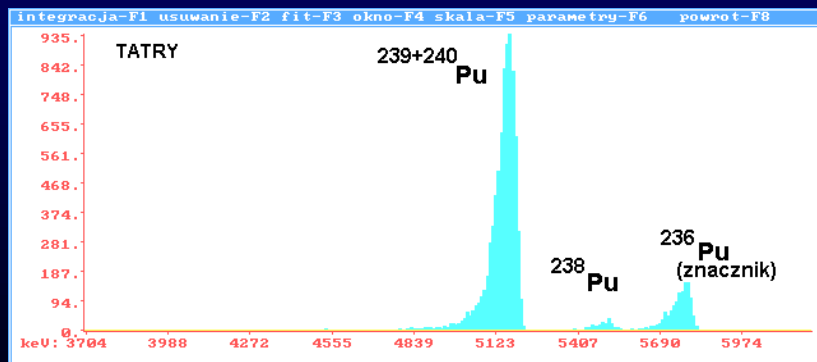
(aktywności dla 1963) Pu-239 i 240: 0.058

Czyli ok. 18 TBq w całej Polsce (ok. 7 kg Pu)

.....

Satelita SNAP 9A, '64 (ok. 1 kg ²³⁸Pu)

Pu-238: 0.002

Katastrofa czarnobylska

- IV blok RBMK 1000
- 2 lata eksploatacji
- Eksperyment!
- Wybuch (chemiczny!) i pożar

(26.04.1986-6.05.1986....)

- Uwolnione:

100% gazów

Ok. 30 % lotnych

Ok. 3 % nietlotnych, w tym Pu i inne aktywności oraz Sr-90

Rzędu 10^{18} Bq,

W tym ok. 0.5 kg Pu

Opad czarnobylski

- „Składowa ciągła”, depozycja w Polsce (kBq/m²):

Izotopy długożyciowe:

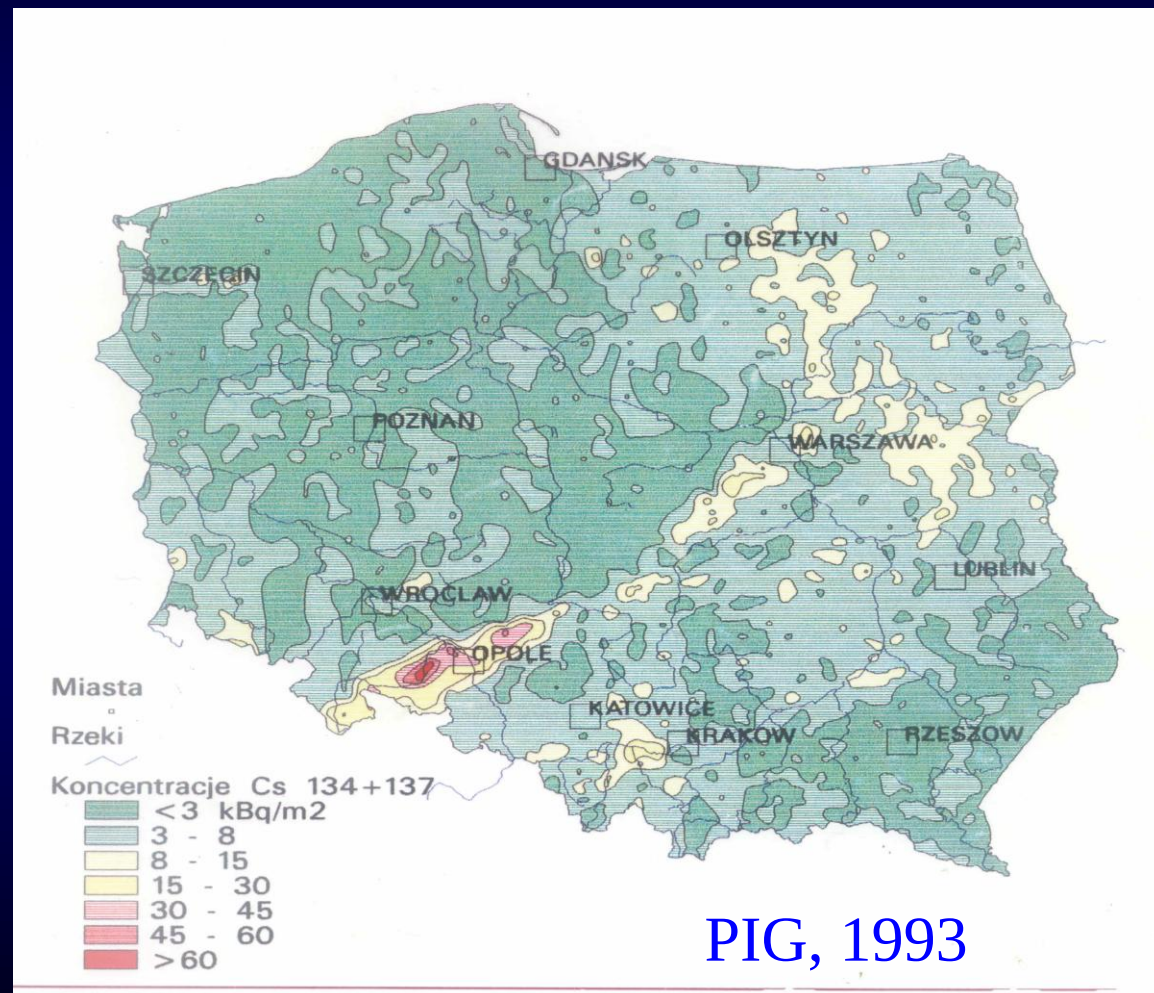
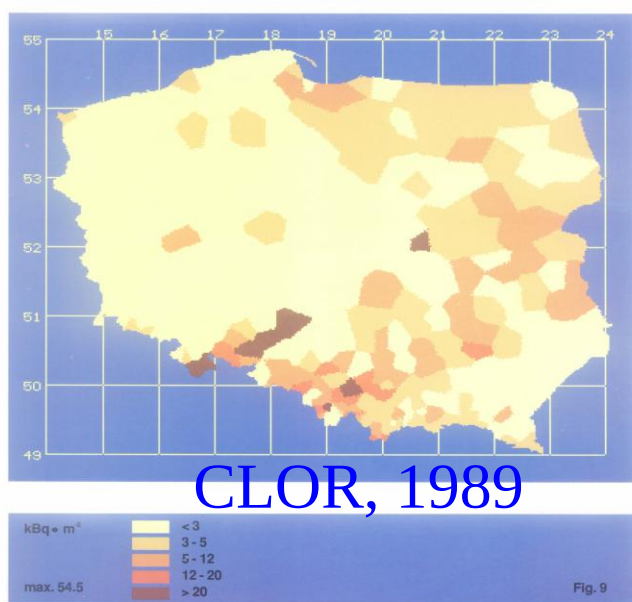
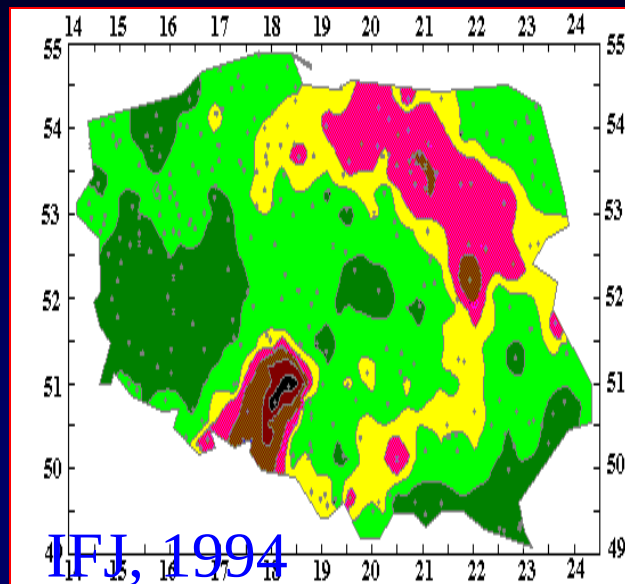
Cs-137 - średnio ok. 5 (max. 100)

Sr-90 - $1/50 \times \text{Cs-137}$

$^{239+240}\text{Pu}$ $10^{-6} \times \text{Cs-137}$

+Kilkadziesiąt izotopów krótkożyciowych (jodu, telluru, rutenu, baru, lantanu, ceru...)

Opad czarnobylski - Orientacyjne mapy skażeń Polski ^{137}Cs

PIG, 1993

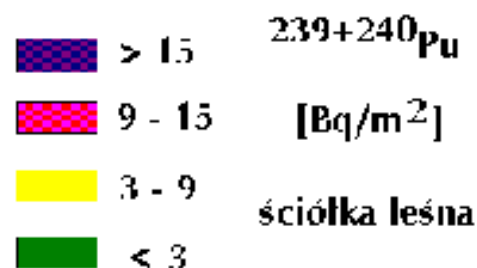
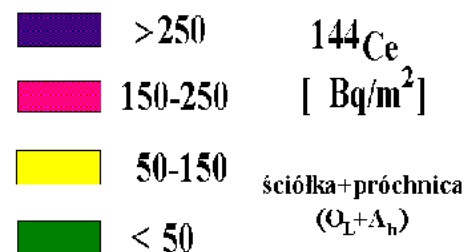
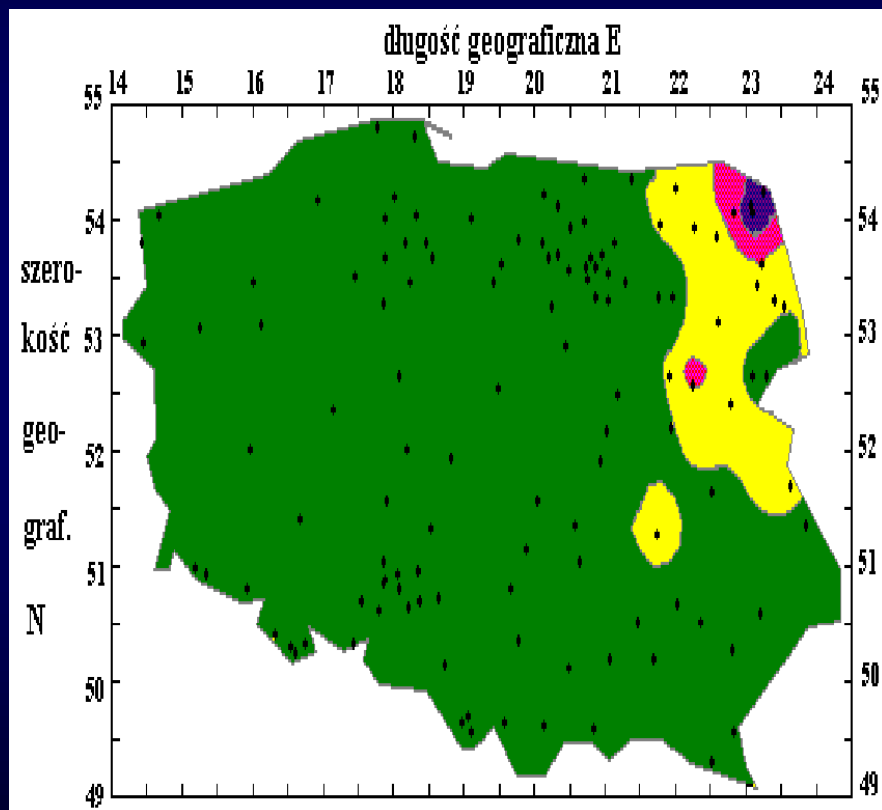
„Gorące cząstki”

- Typ paliwowy - matryca UO_2 lub U_3O_8
 $^{238,239,240,241}\text{Pu}$, ^{241}Am , $^{243,244}\text{Cm}$, ^{90}Sr , ^{154}Eu ,
($^{141,144}\text{Ce}$, ^{95}Zr , ^{95}Nb , ^{155}Eu , ^{89}Sr , ^{242}Cm ...)
- Typ „kondensacyjny” („condensation”, „monoelemental”) - kondensacja par?/ „white inclusions”? – oba mechanizmy? (Kashparov, 1999)

Matryca Ru , Mo , ... Fe , Ni ... ($^{103,106}\text{Ru}$ ...) ^{63}Ni , ^{99}Tc ?

HP- Rozkład geograficzny (przybliżony)

Mietelski, IFJ, 1994

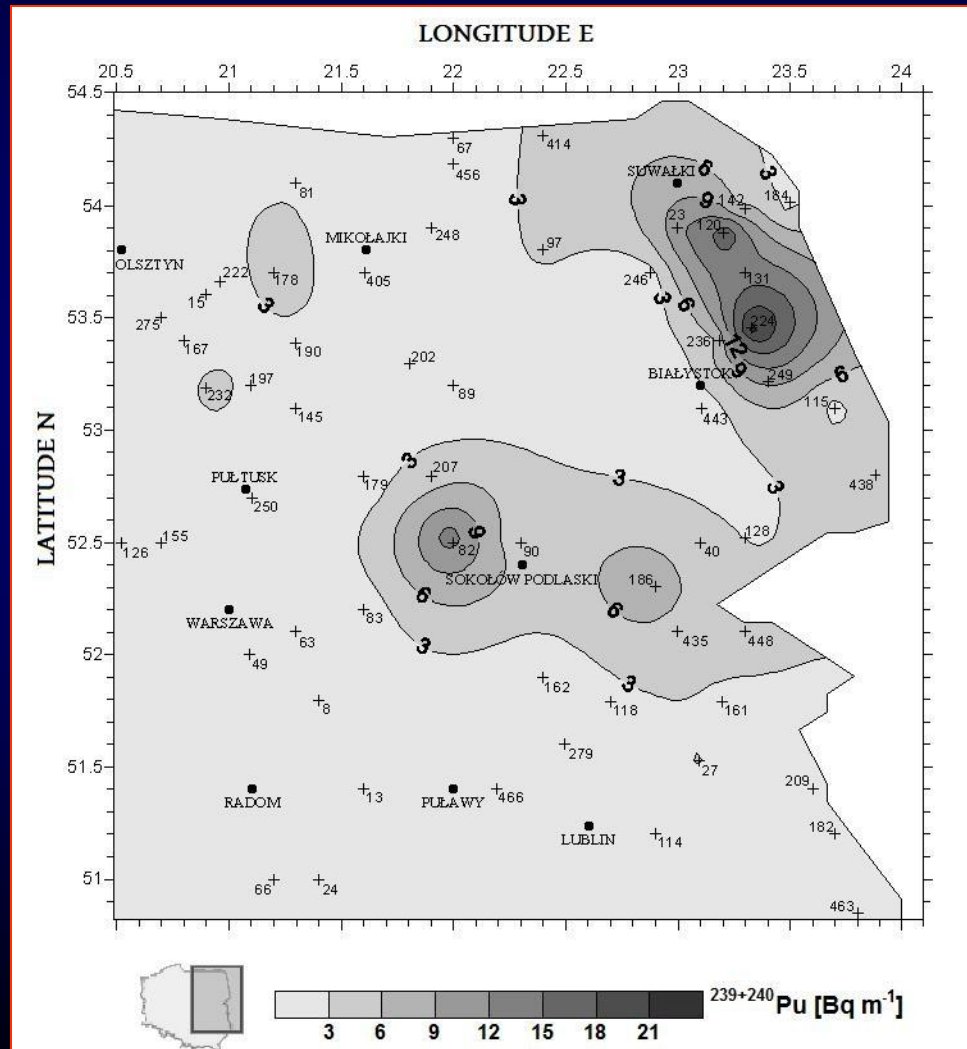
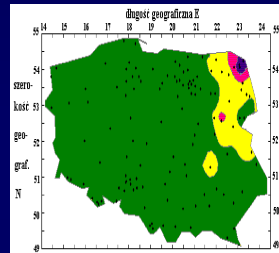

Aktywność na 1.09.1991

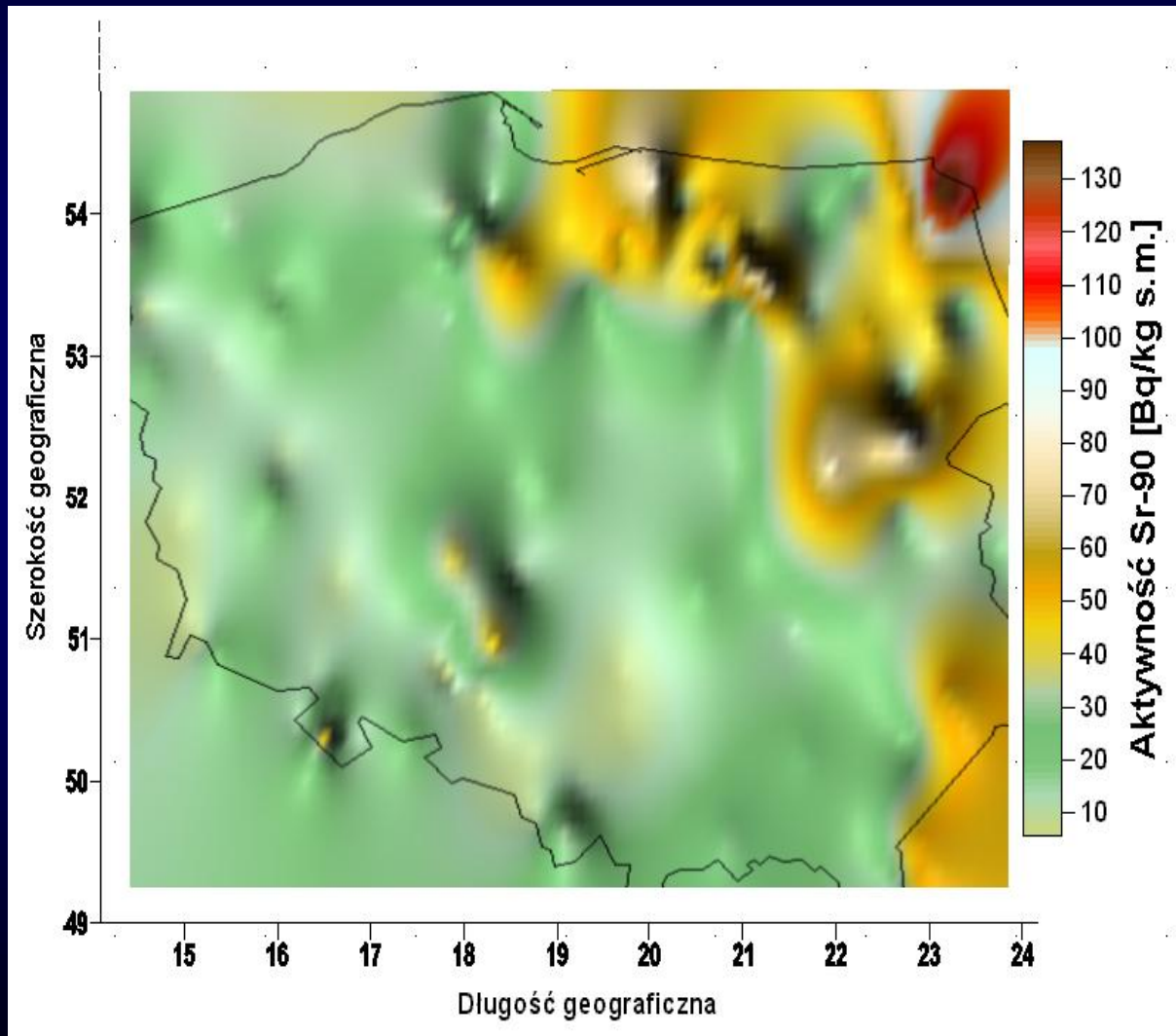
(x 110 dla 1986)

Mapa depozycji $^{239+240}\text{Pu}$ w Polsce po Czarnobylu (skorygowana, Brudecki, Suwaj, Mietelaki, 2010)

^{144}Ce
Forest
Litter

^{90}Sr w borówkach (doktorat P.Gacy, IFJ-UG , 2004)

Pomiar Pu w środowisku

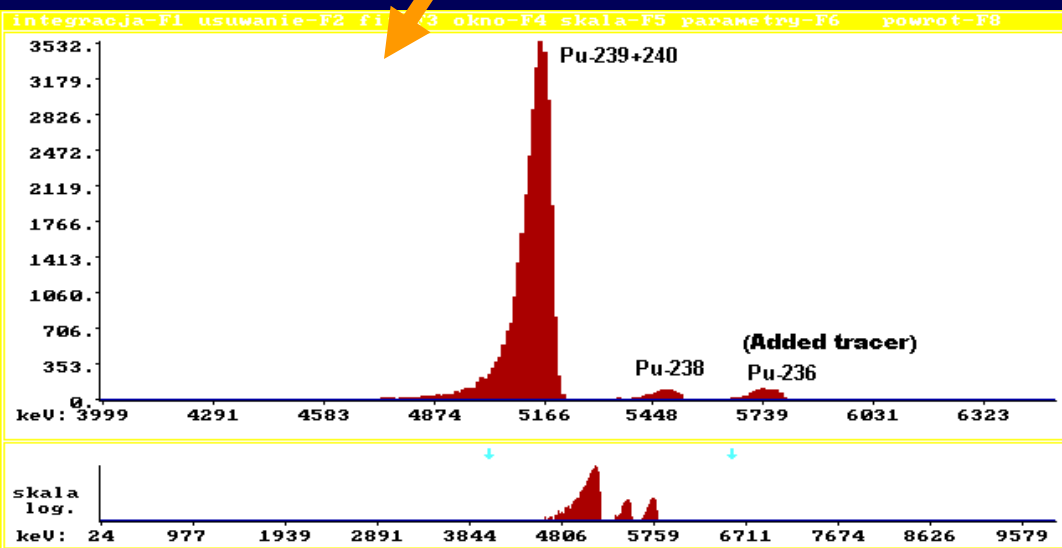
1. Spektrometria alfa: $^{239+240}\text{Pu}$, ^{238}Pu – znacznik ^{236}Pu lub ^{242}Pu
2. Spektrometria masowa: ^{239}Pu , ^{240}Pu , ^{241}Pu , ^{242}Pu (?), ^{244}Pu (?)
3. Spektrometria gamma - niskie prawdopodobieństwa emisji promieniowania gamma (X),
4. Spektrometria beta: tylko ^{241}Pu (podobieństwo widma do ^3H)

Powtórzmy:	238	87.7 lat	α (5.50)
	239	24100 lat	<u>α (5.15)</u>
	240	6540 lat	<u>α (5.15)</u>
	241	14.4 lat	β^- (0.021)
	242	376 000 lat	α (4.90)
	244	$82.6 \cdot 10^6$ lat	α (4.60)

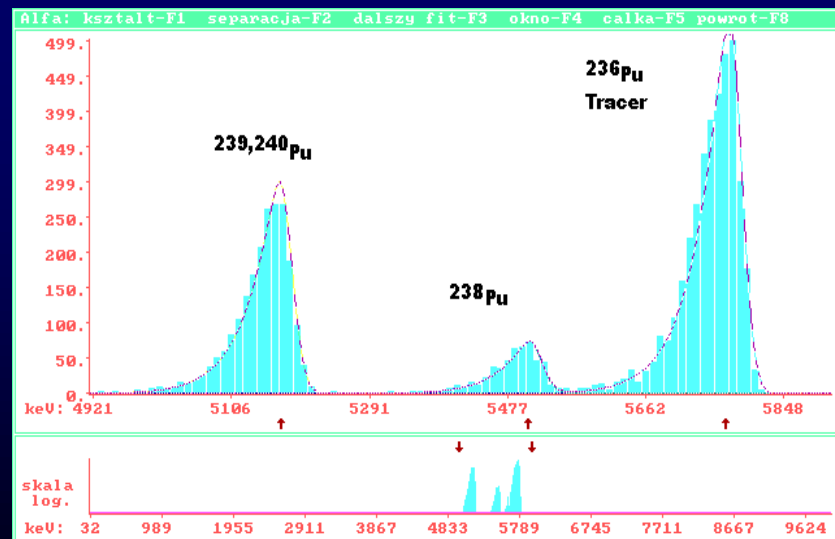
Limity detekcji

- Alfa spektrometria ~ 0.1 mBq/próbce
(3 mBq/kg)
- Gamma (X) spektrometria (+radiochemia)
~30 mBq/próbce [Arnold & Kolb, ARI 46 1995,1151]
- ICP MS (+radiochemia) – 2 mBq/kg [Jerome et al.
ARI 46 1995,1151]
- AMS (+radiochemia) 10 μ Bq/próbce (4fg)
[Oughton et al., Plutonium in the environment, Elsevier 2001]

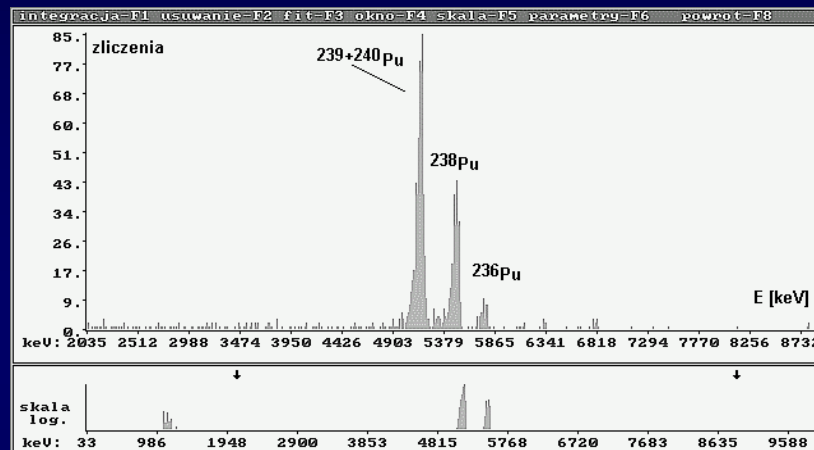
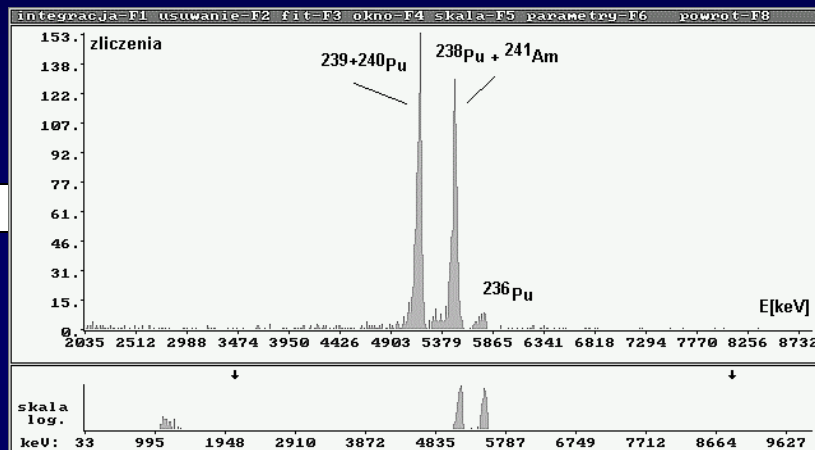
Przykłady widm cząstek alfa Pu (opad globalny) W Polsce

Na Antarktydzie

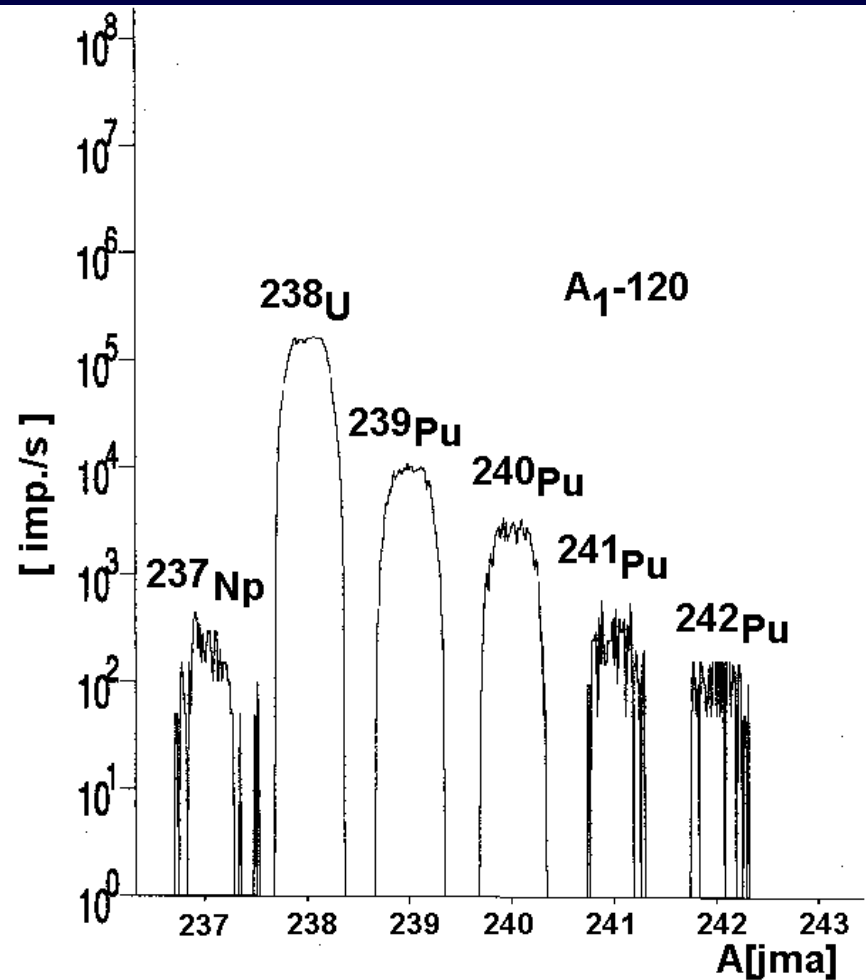
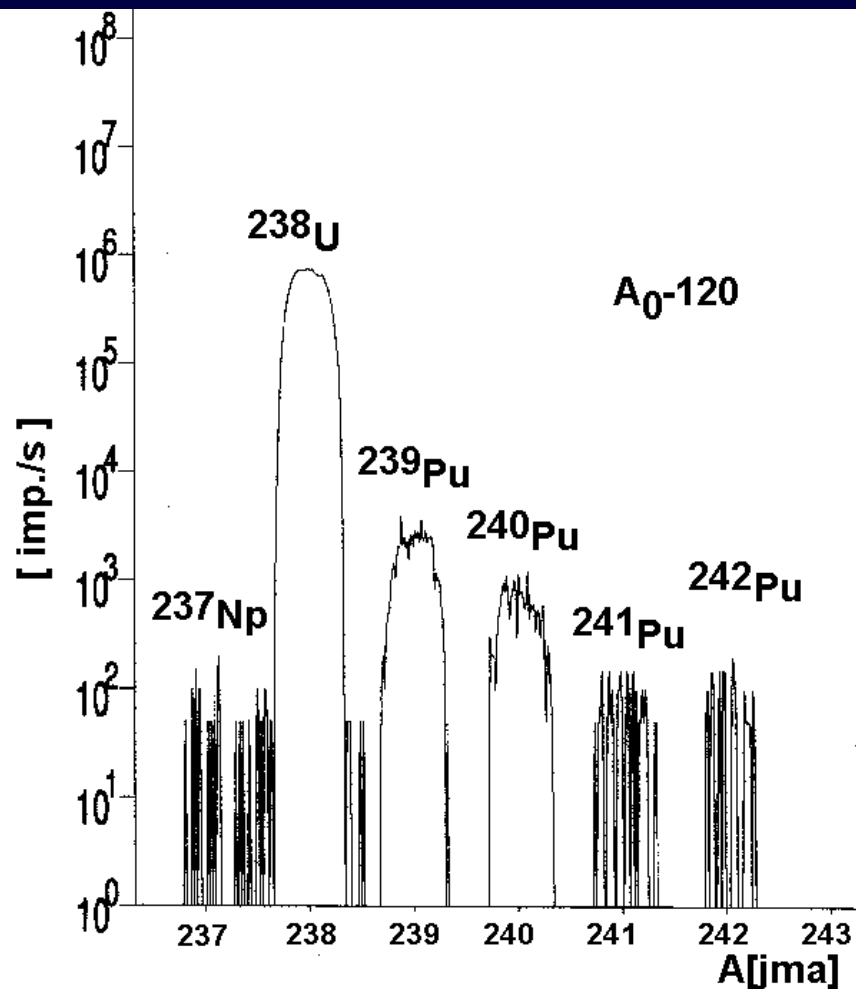

Pu w opadzie czarnobylskim w Krakowie

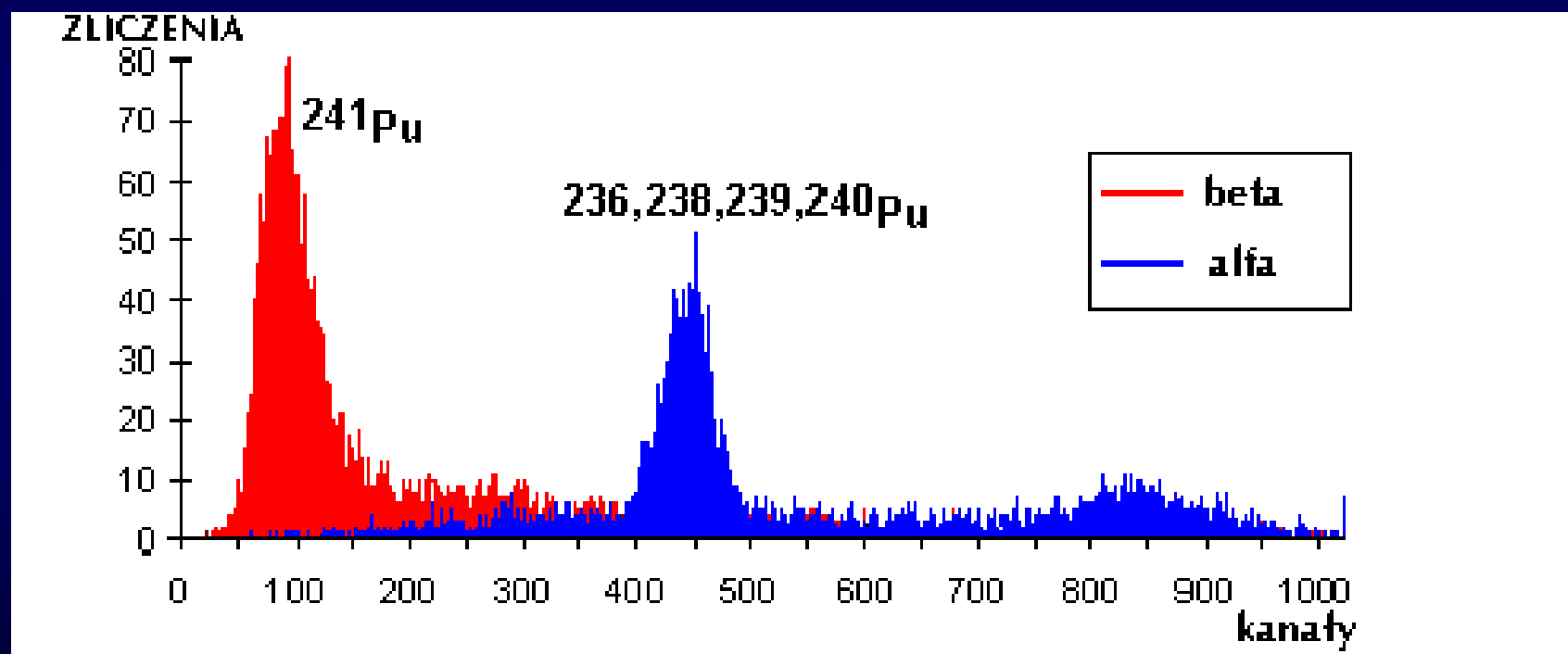
Widma promieniowania alfa plutonu wydzielonego (w 1993) z próbki opadu czarnobylskiego pobranej 1.05.1986 na terenie IFJ. (A) widmo zmierzone w roku 2000, zawierające narośnięty ^{241}Am z rozpadu ^{241}Pu , (B) widmo tego samego preparatu zaraz po oczyszczeniu z produktów rozpadów Pu.

Widma masowe (ICP MS) Pu

Widmo cząstek beta i alfa (LSC)

Pu

Stosunki izotopowe – kluczem do identyfikacji źródła

Stosunki mas lub aktywności:

Przykłady

$^{238}\text{Pu}/^{239+240}\text{Pu}$ (aktyw.)	ok. 0.01 (broń jądrowa)
	0.03 (opad glob. w Polsce)
	0.175 Sellafield
	0.50 Czarnobyl
$^{240}\text{Pu}/^{239}\text{Pu}$ (masy)	ok. 0.05 (broń jądrowa)
	0.18 (opad globalny)
	0.40 Czarnobyl

Dla 2 źródeł (GF, Cz) Pu:

Procentowy udział frakcji
czarnobylskiej

$$F = 100\% \frac{\frac{A_{238}}{A_{239}} - 0.03}{0.47}$$

Oznaczenia Pu w Polsce

Okres przed Czarnobylem

- IO PAN (R.Bojanowski) α

Współcześnie

- CLOR (Z. Pietrzak Flis i M.Suplińska) α
- UG (B.Skwarzec, ...) α (AMS)
- UMCS (A. Komosa) α , LSC
- IFJ PAN (JWM,...) α , LSC, ICP MS (ING)

Badania w IFJ PAN nad plutonem – od 1993 r. (1991 – w MAEA Seibersdorf)

- Ściółki leśne i torf
- Rośliny i zwierzęta
- Filtry powietrza i opad
- Kości ludzi

Specyfika pomiaru alfa-spektrometrycznego

- Mała przenikliwość – konieczność wydzielenia radiochemicznego - źródło o gęstości powierzchniowej $<0.1 \text{ mg/cm}^2$ (elektrodepozycja, współstrącanie, elektrokapilarne napyłanie....)
- Łatwa redukcja tła poprzez dobór materiałów
- Pomiar w próżni

Metoda radiochemiczna

(dla kości inaczej)

1. Spopielenie w 600 °C
2. Mineralizacja HF, HNO₃, HCl+H₃BO₃
3. Strącenie szczawianów pH~3 (nie zawsze)
4. Ustalenie Pu⁴⁺ (hydrazyna, azotyn sodu) [La Rosa *et al.*, 1992]
5. Separacja na anionicie (Dowex 1) 8M HNO₃
6. Wymycie Th (10 M HCl)
7. Wymycie Pu 0.1M HF-0.1M HCl
8. Źródło – mikrowspółstrącenie NdF₃
9. Pomiar na spektrometrze promieniowania alfa.

Współpraca z AGH –

1. pomiary Pu w Tatrach

(grant KBN pod kier. prof. J.Gołasia, dr hab.B.Kubicy)

OKOLICE:

D. Chochołowska (6 po 3 warstwy)

D. Kościeliska (6 po 3 + 1 po 2)

D. Sucheje Wody (1 po 5 + 1 po 13) *ET*

D. Roztoki + Tatry Wysokie (1 po 4, 1 po 2, 4 po 3)

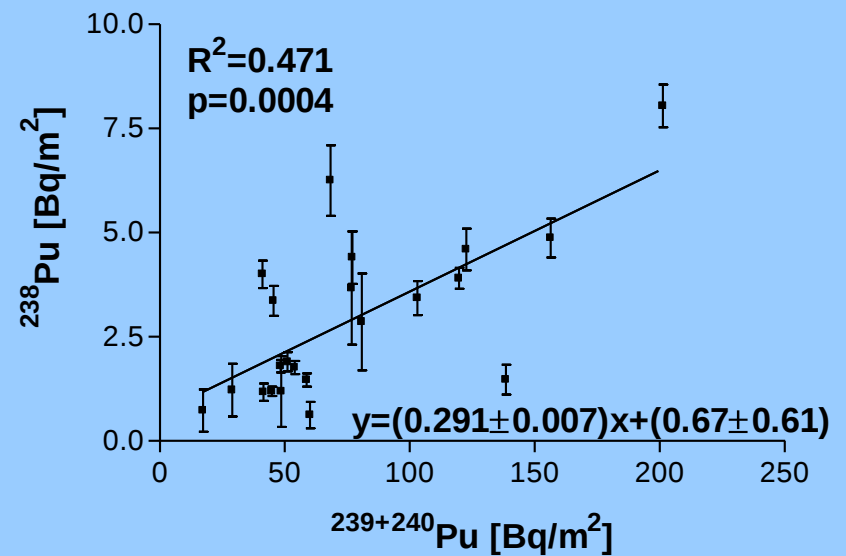
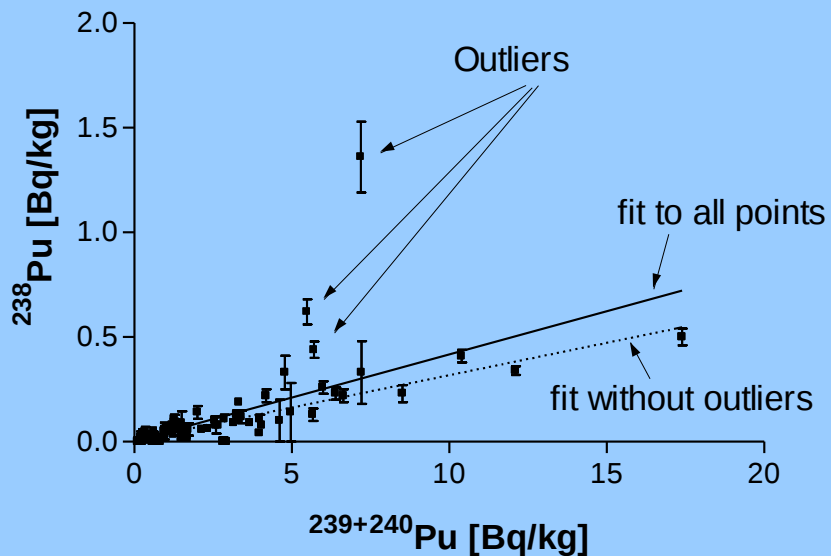
Razem 76 próbek (warstw) z 21 miejsc

Od 913 m npm do 1900 m npm

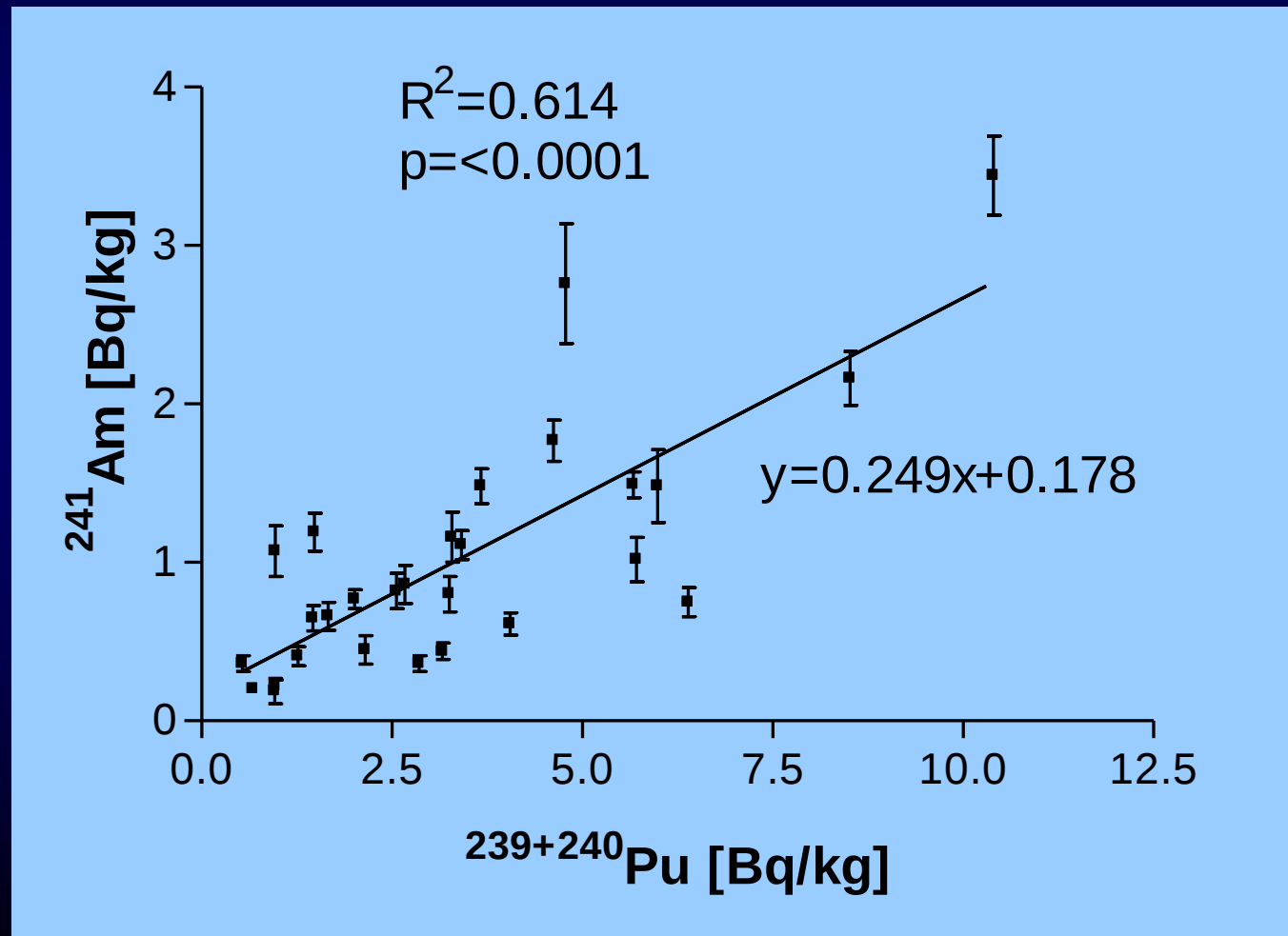
2. Kilkanaście prac magisterskich

$^{238}\text{Pu} : ^{239} + ^{240}\text{Pu}$

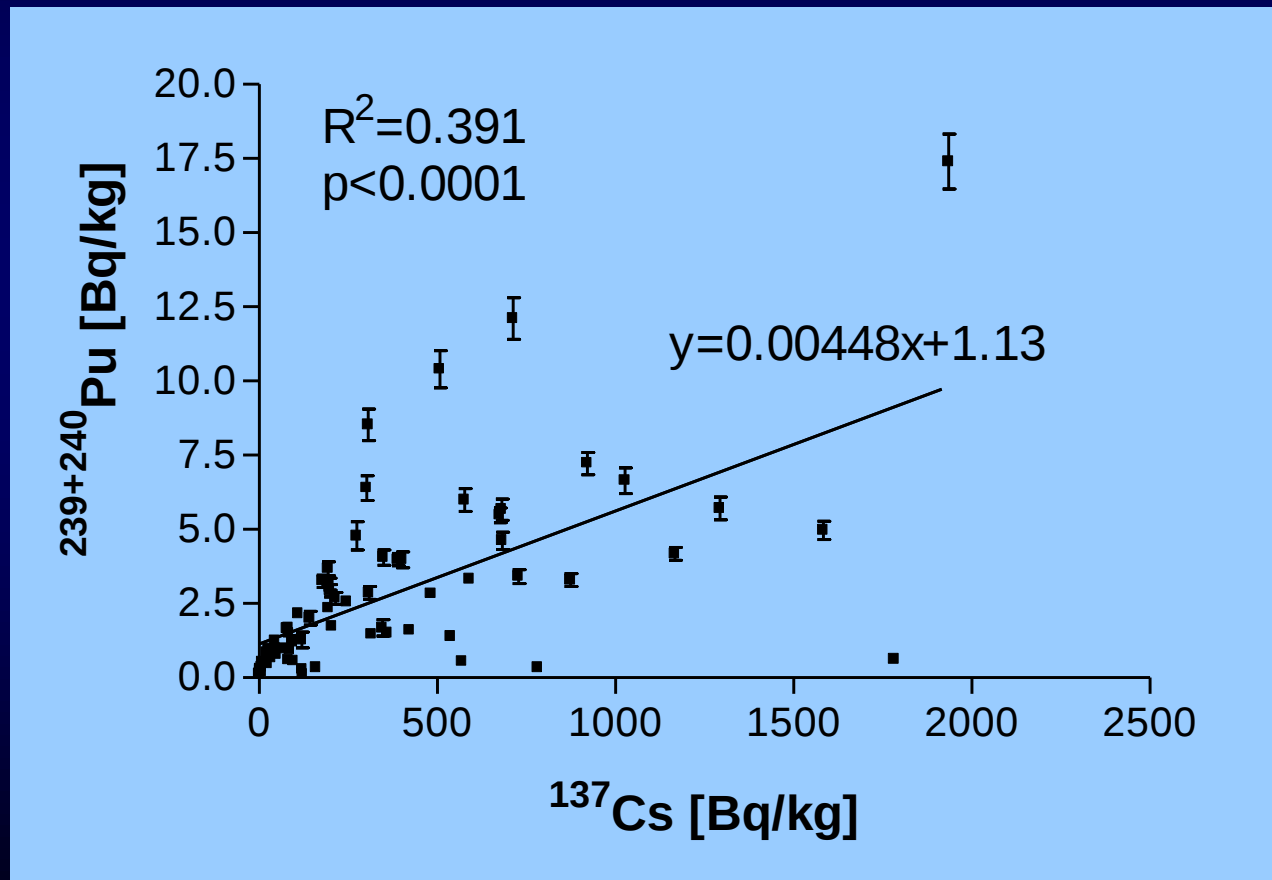
	all samples	excluded samples	Σ cumulated deposition
R^2	0.428	0.834	0.471
p	<0.0001	<0.0001	0.0004
slope	0.041 ± 0.006	0.031 ± 0.002	0.029 ± 0.007
intercept	0.004 ± 0.023	0.008 ± 0.007	0.67 ± 0.61
mean	0.0419	0.0384	0.0407

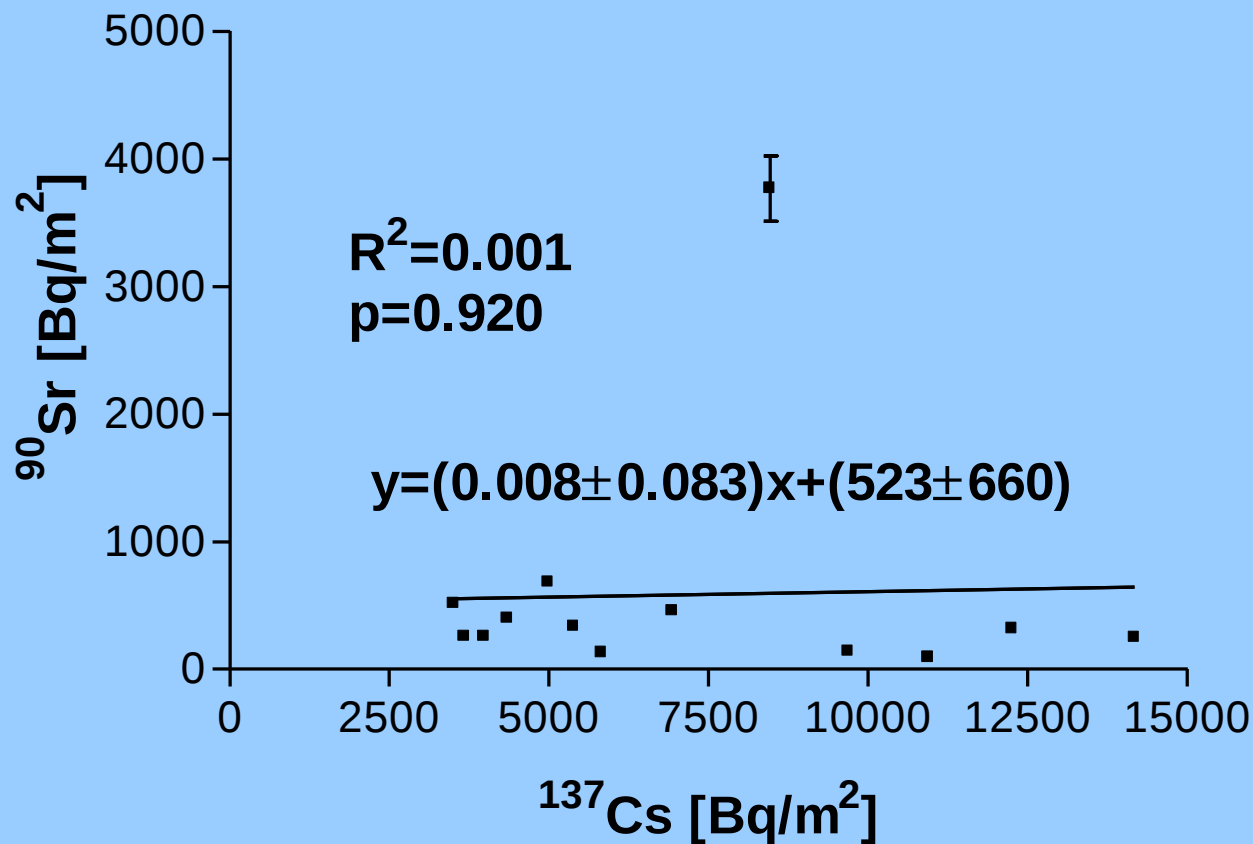
Korelacje aktywności Pu-Am

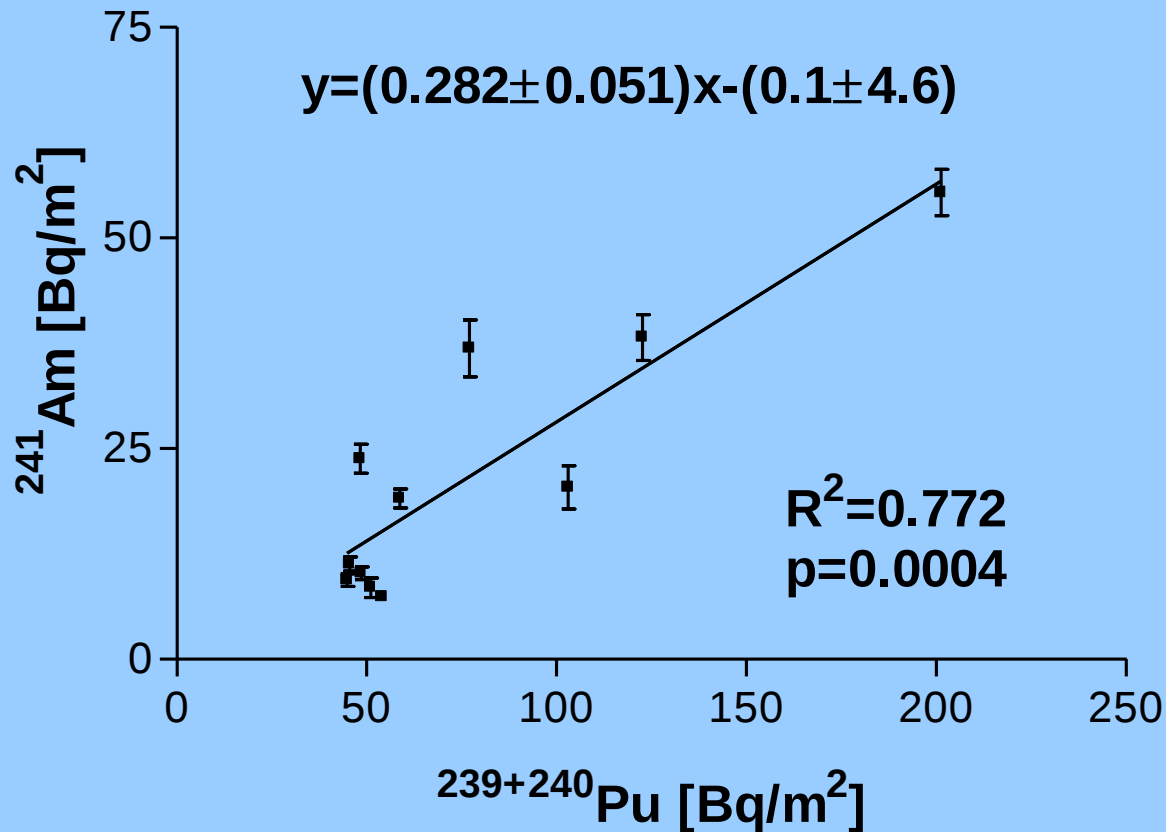
Korelacje aktywności Cs-Pu

Korelacje depozycji Sr-Cs

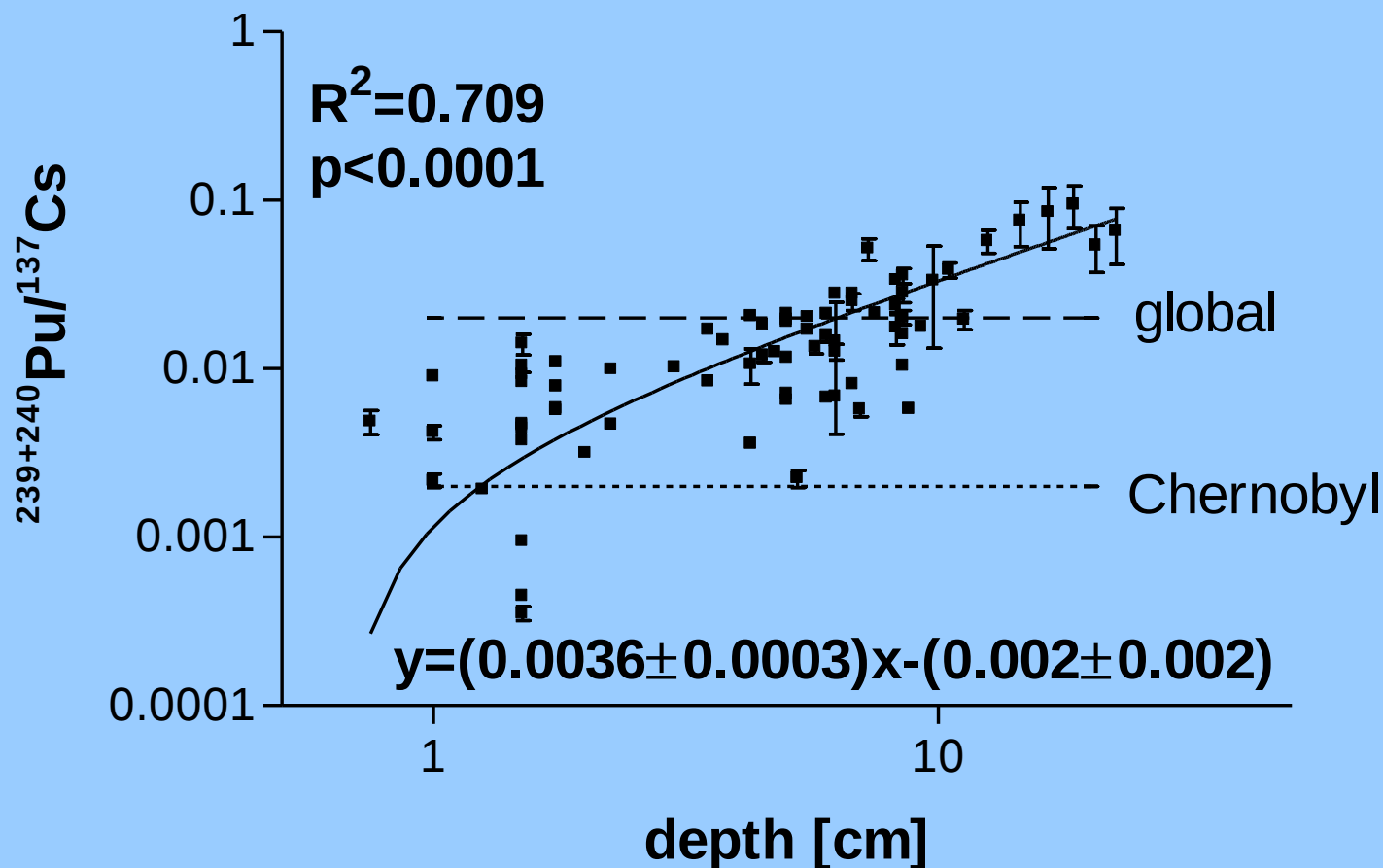
Korelacje depozycji Am-Pu

Wnioski odnośnie depozycji Pu w Tatrach

- Maksymalna depozycje Pu w Tatrach ponad 3 x wartości szacowanej dla Polski w raportach UNSCEAR (58 Bq/m².)
- Słaby wzrost skażeń Cs, Pu, Am z wysokością
- Większość skażeń widoczna w próbkach
- Sr odmiennie – wymyty głębiej w profil?

Stosunki aktywności a głębokość Pu/Cs

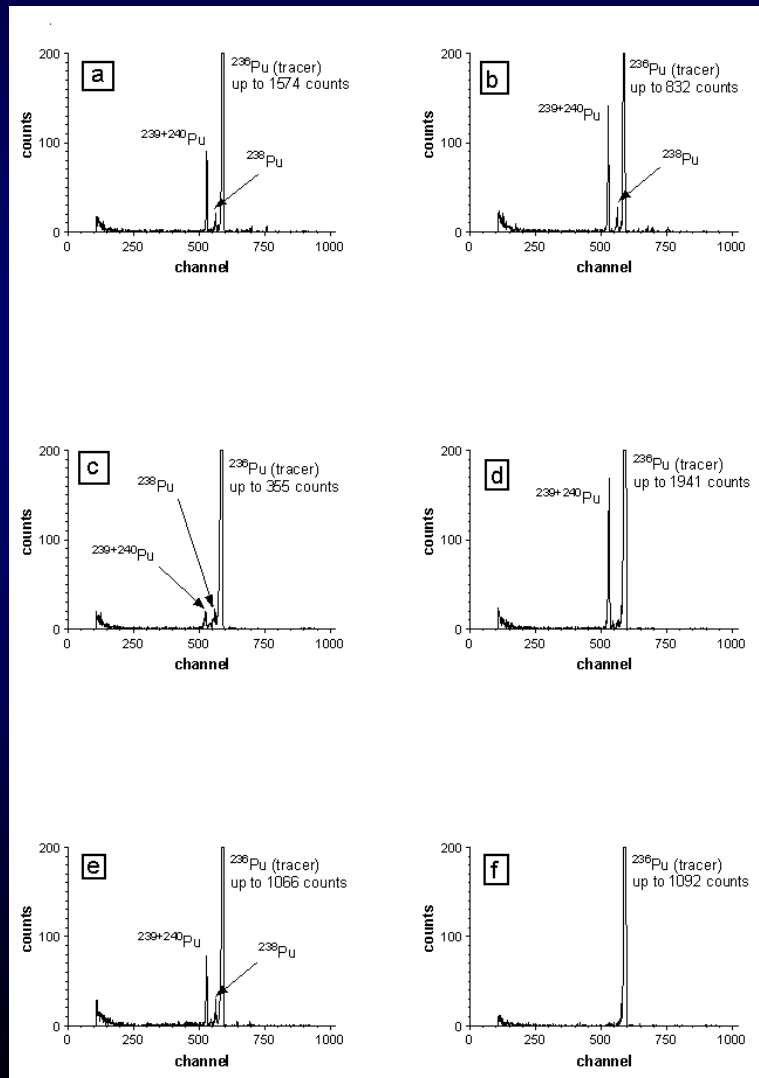
Badania skażeń radioaktywnych powietrza

Pomiary pilotażowe Pu w powietrzu (1995-7)

- 2 zestawy po 12 filtrów (3 mies.) Petryanov (ASS-500) – 0.5 Mm³ ('95-6)
- Woda deszczowa (2x 170 L) – ('96-7)
- Autorzy: JWM, M.Jasińska, K.Kozak, B.Wąs, J.O. Krupa
- Inspiracja z PTB, Brunszwik (H.Wershofen)
- Opublikowane 1998 (Proceeding of Radiochemical Conference, Mariánské Lázně, 1998 – Czechoslovak J. of Phys.)

Wyniki (1995-7) - widma

Wyniki (1995) - Powietrze

Table 1. Results of the Pu measurements in the air (1995).

	chemical yield [%]	^{238}Pu [nBq·m ⁻³]	$^{239+240}\text{Pu}$ [nBq·m ⁻³]	^{238}Pu to $^{239+240}\text{Pu}$
filter set 1 (III-V)	55±3	0.5±0.1	3.1±0.2	0.16±0.02
filter set 2 (VI-VIII)	25±2	0.7±0.1	8.3±0.6	0.08±0.01

Wyniki (1996-7) – Opad

Table 2. Results of plutonium measurements in the rain sample (containing also dust).

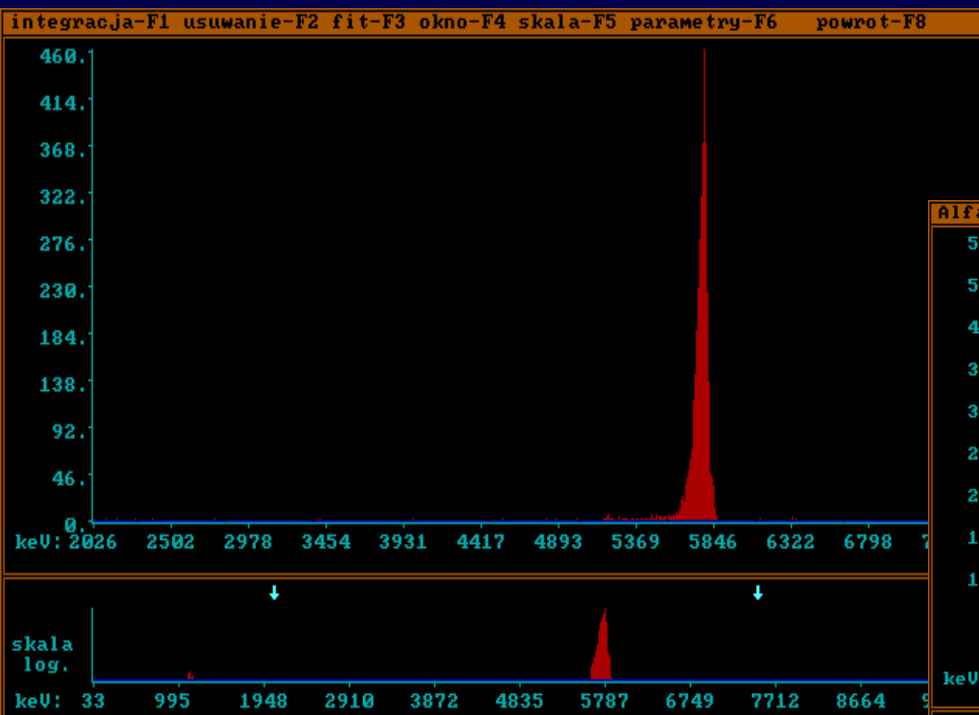
	chemical yield	^{238}Pu	$^{239+240}\text{Pu}$	^{238}Pu to $^{239+240}\text{Pu}$
	[%]	[mBq·m ⁻³]	[mBq·m ⁻³]	
1996 V-IX (rain)	26 ± 2	<5 ^a	7.5 ± 0.7	<0.7 ^a
1996 V-IX (sediment washed out from the barrel)	38 ± 2	2.1 ± 0.2	11.4 ± 0.7	0.18 ± 0.01
1997 IV-VII (rain)	93 ± 5	0.4 ± 0.1	14.3 ± 0.8	0.03 ± 0.01

^a - ^{238}Pu peak strongly interfered with the tail of ^{236}Pu peak due to relatively poor energy resolution (see Fig. 1 c).

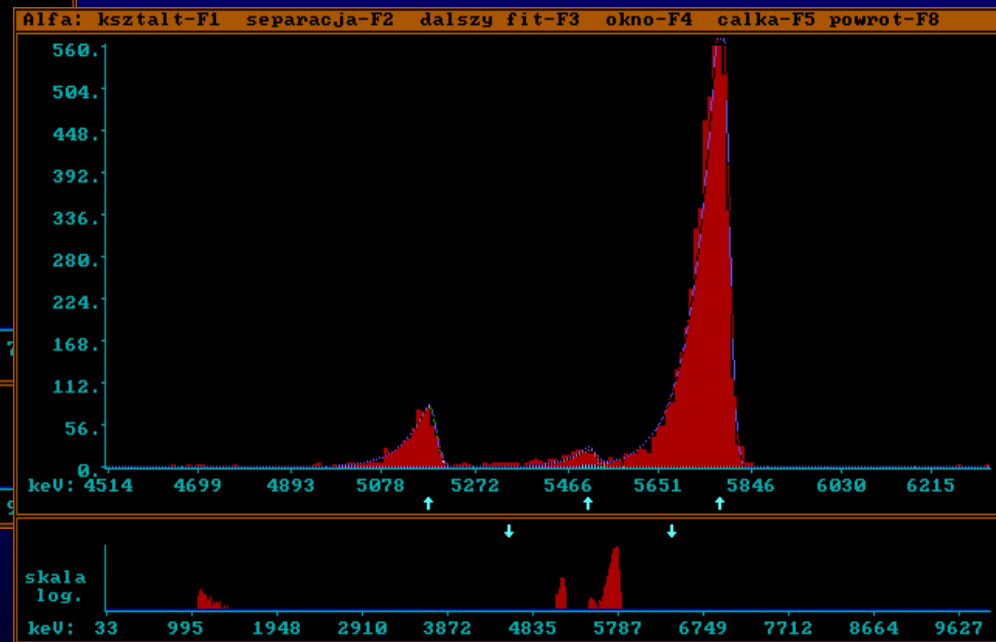
Powietrze z dużego pułapu

- Dwa filtry kabinowe Boeing 767 (LOT)
- Trasa północnoatlantycka, 2 lata (1999-2001)
- Publikacja: JWM, P.Gaca, S. Grabowska (Błażej), Monaco Aquatic Forum 2004 (Konferencja).

Filtry kabinowe – widma

blank

60 g pyłu

Filtry kabinowe - wyniki

- Aktywność $^{239,240}\text{Pu}$:

$19.4 \pm 1.3 \text{ mBq/kg}$ i $14.1 \pm 1.8 \text{ mBq/kg}$

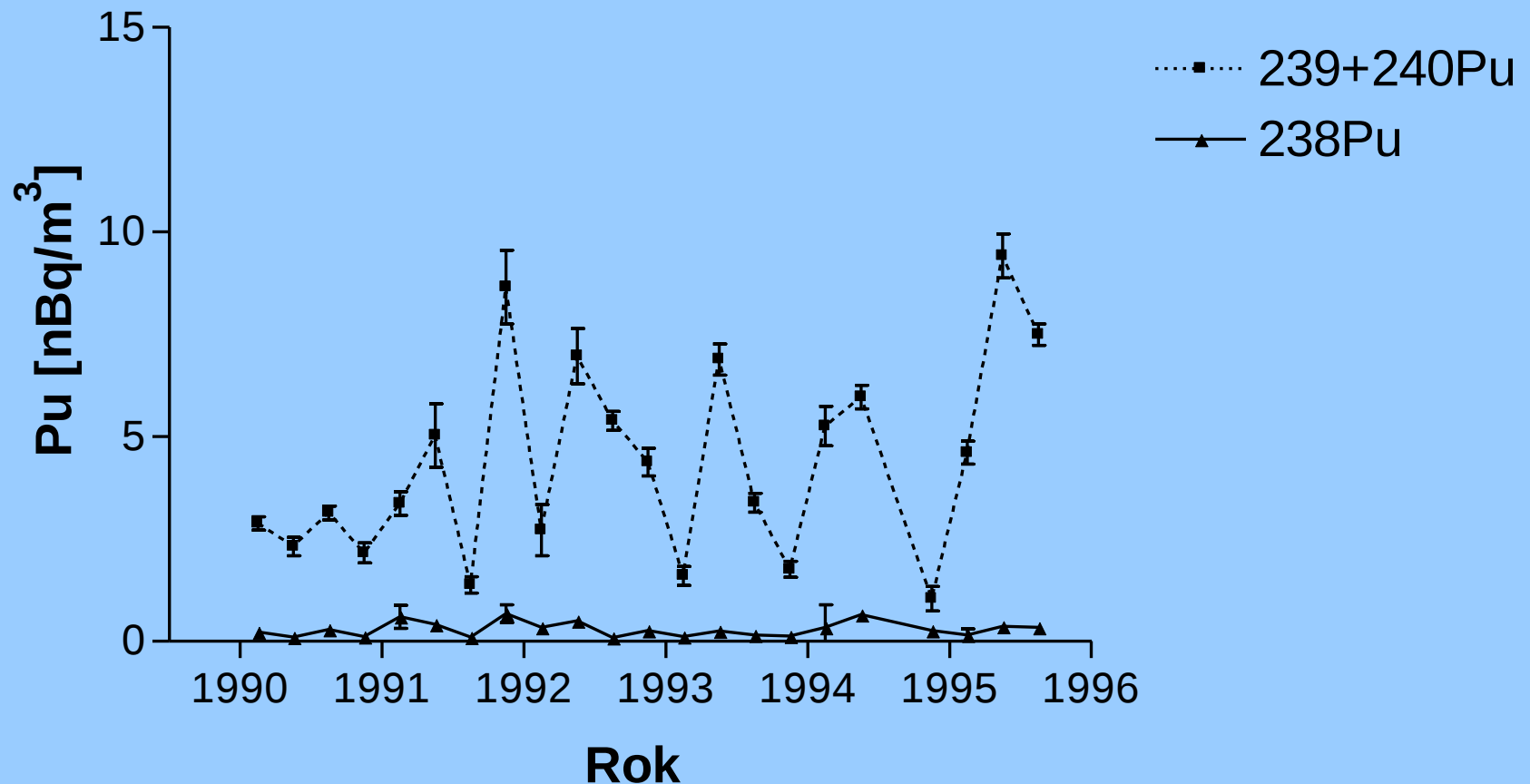
- $^{238}\text{Pu}/^{239,240}\text{Pu}$

22% , 26%. ($\sim 10\%$)

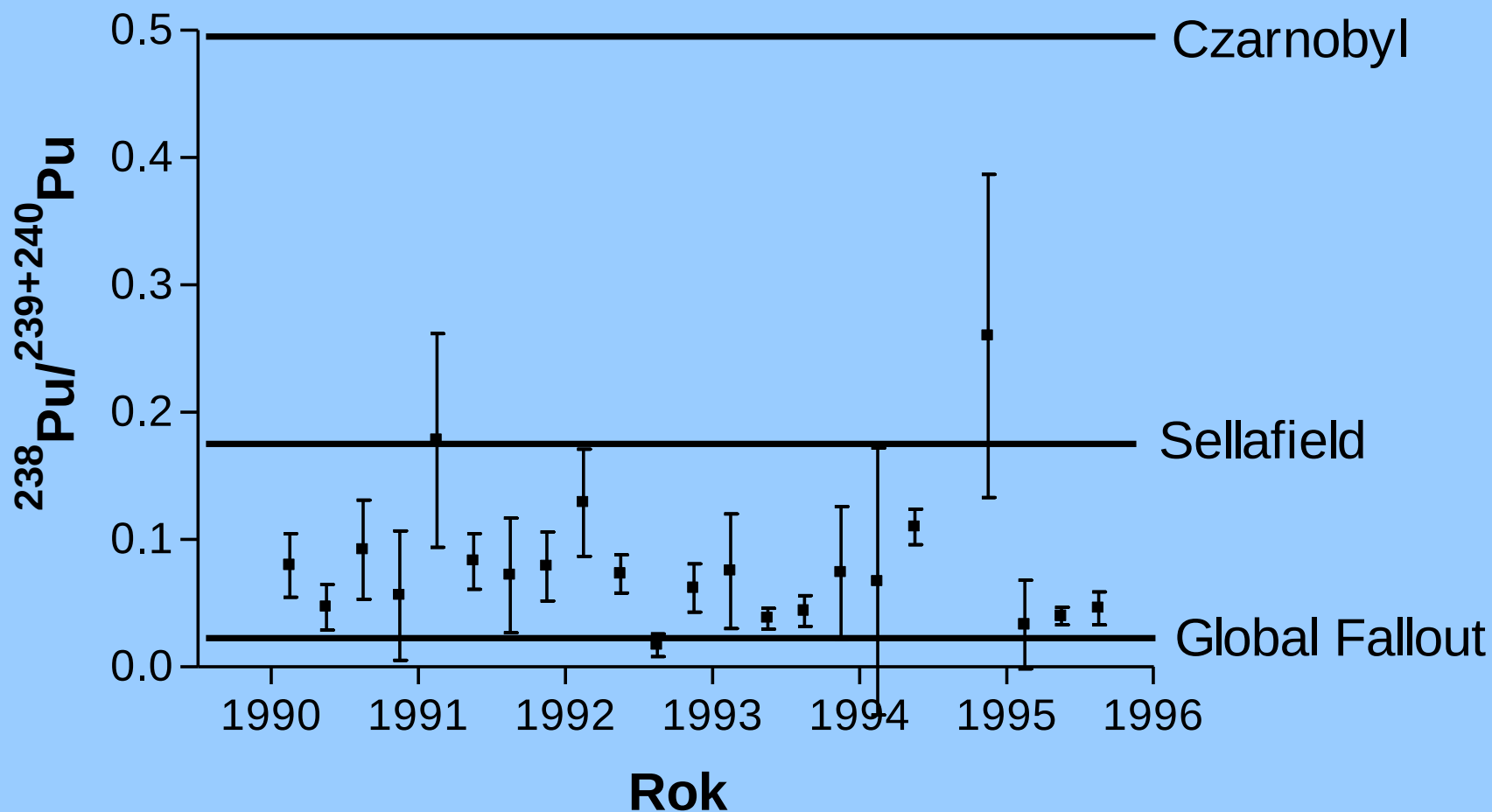
(SNAP 9, Sellafield???)

Wstępne badania w powietrzu 90-96...

(JWM, P.Gaca, S. Błażej)

Wstępne badania w powietrzu 90-96

Badania Pu w powietrzu –1990-2007 (doktorat R.Kierepko)

*- Filtry kwartalne z Krakowa (pozostałe) i
pełen zestaw z Białegostoku*

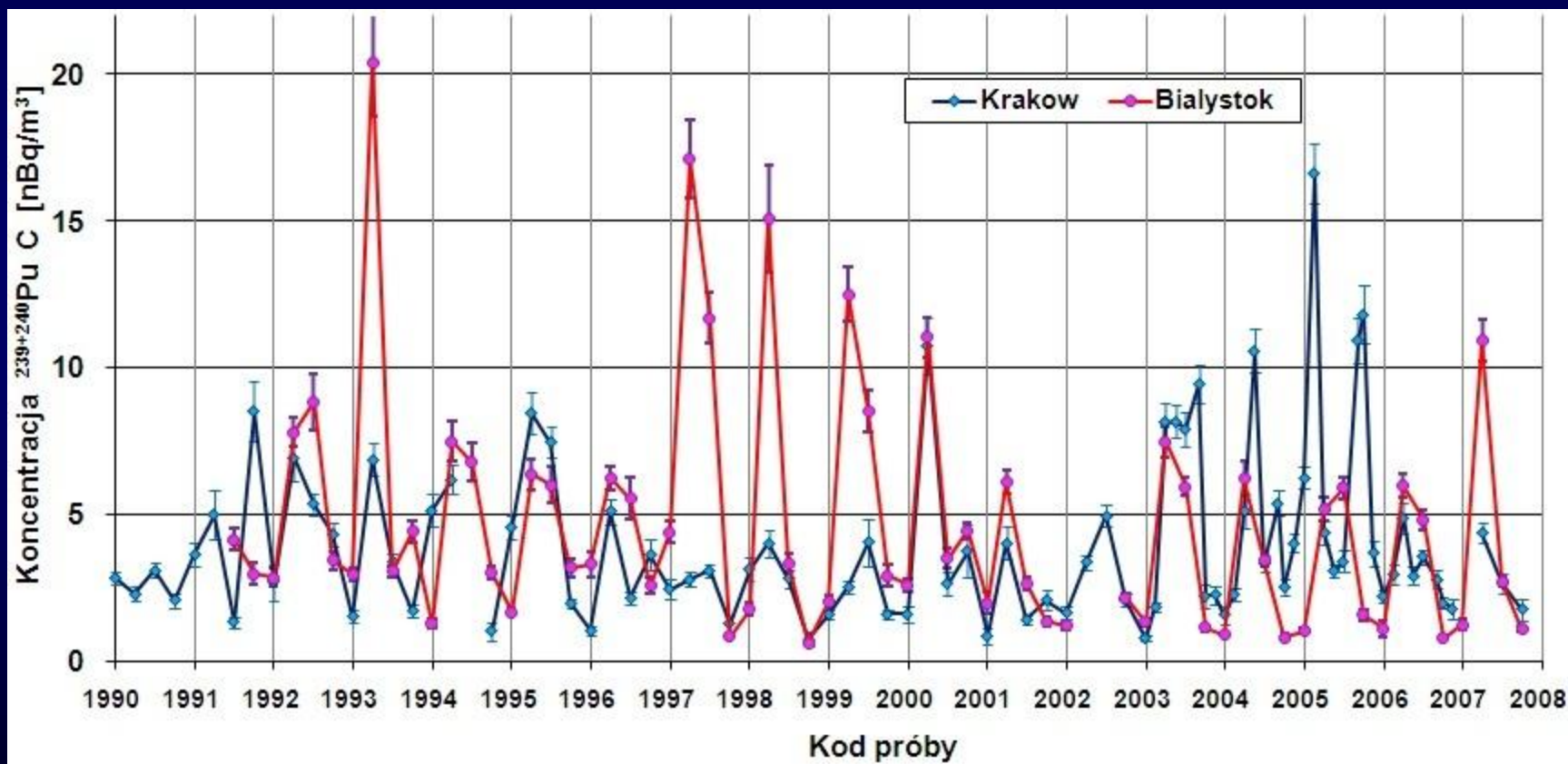
*ponad 100 nowych analiz alfa i prawie
200 analiz ICP MS*

Obrona 9 lipiec 2010

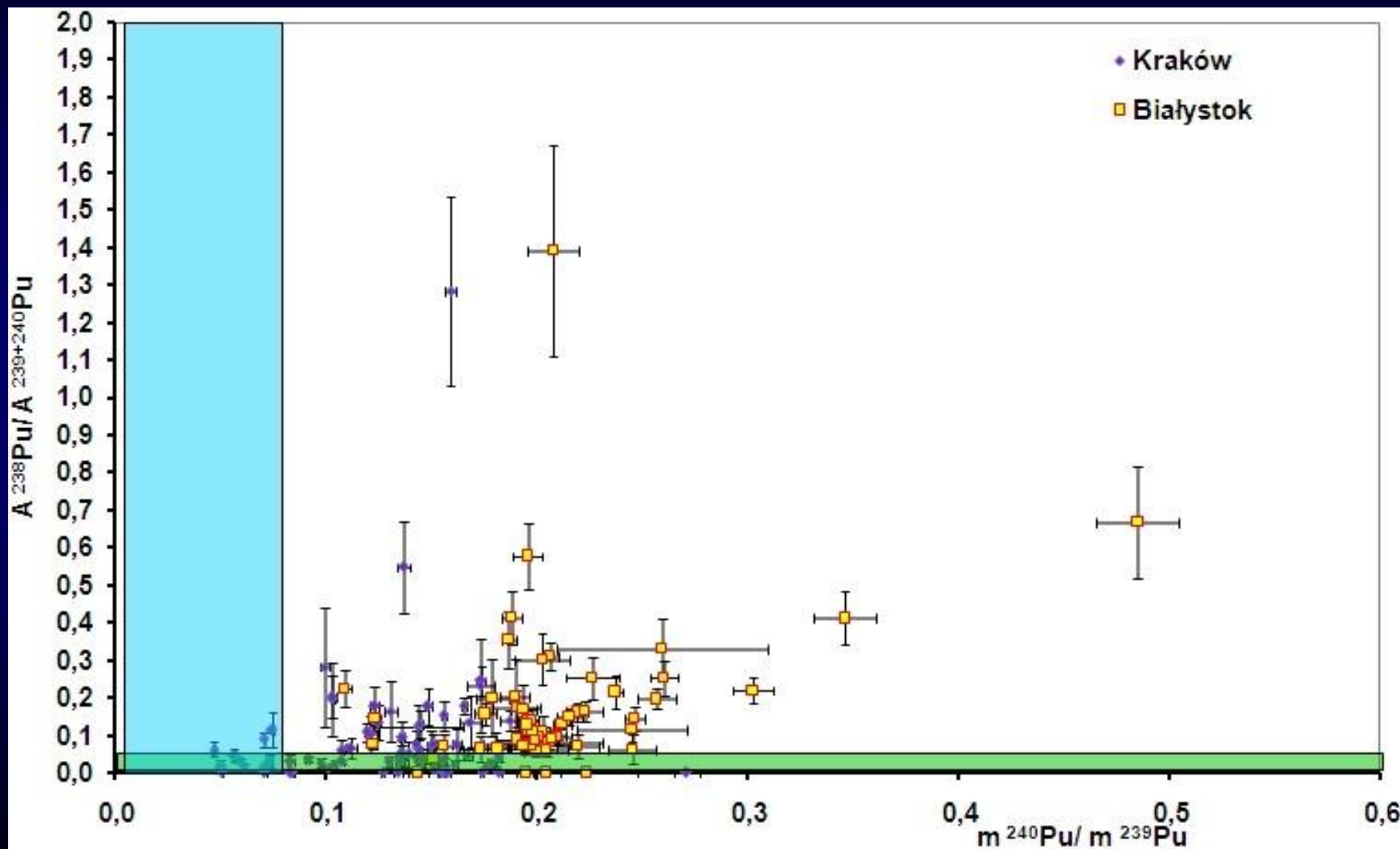
*Wyniki jeszcze nie opublikowane w
czasopiśmie*

Badania Pu w powietrzu –1990-2007

(doktorat R.Kierepko)

Stos. Pu w powietrzu '90-'07 (dr R.K.)

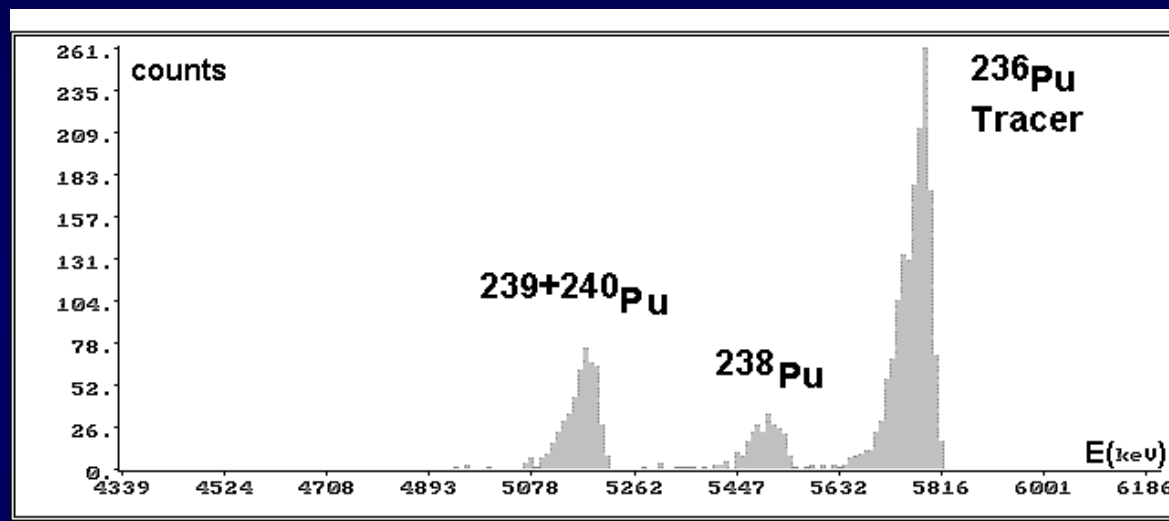

Emitery alfa w grzybach

Grant KBN 6P04G 07520, 2001-3

(JWM et al., ARI 2002)

- Pu, U, Th (Ra)
- 5 gatunków ,
- 24 próbek z Polski
- +Hiszpanii
- +Ukrainy

Widmo promieniowania alfa Pu z próbki podgrzybka brunatnego z Puszczy Augustowskiej (1991),

m=190 g dw., tp= 5 dni,

$^{239+240}\text{Pu}$: 17 ± 1 mBq/kg, ^{238}Pu : 8 ± 1 mBq/kg

Zakresy zmienności Pu

Grzyb/ N	²³⁹⁺²⁴⁰ Pu [mBq/kg]		²³⁸ Pu [mBq/kg]	
	Min	Max	Min	Max
Prawdziwek 10	2.0 $\pm$ 0.4	28 $\pm$ 4*	<0.2	1.0 $\pm$ 0.3
Podgrzybek 8	1.3 $\pm$ 0.3	81 $\pm$ 5	<0.1	31 $\pm$ 2
Kania 2	5.4 $\pm$ 1.7	9.0 $\pm$ 1.1	3.3 $\pm$ 2.5	3.6 $\pm$ 0.8
Mleczaj chrząstka 3	4.9 $\pm$ 0.7	6.3 $\pm$ 1.1	<0.3	2.6 $\pm$ 0.7
Opieńka 1	3.5 $\pm$ 0.8		<0.7	

Pu w roślinach naczyniowych

Grant KBN 6P04G 07520, 2001-03

- Próbki: borówek, szpilek świerka i sosny, kory świerka, wietlic, wrzosu i olchy (~40 g)
- 3 lokalizacje: Tułowice (Opolszczyzna), Węgierska Górka (Beskid Żywiecki), Płaska (Puszcza Augustowska)
- Ponadto: ściółki O_L , O_F , O_H , A i owady

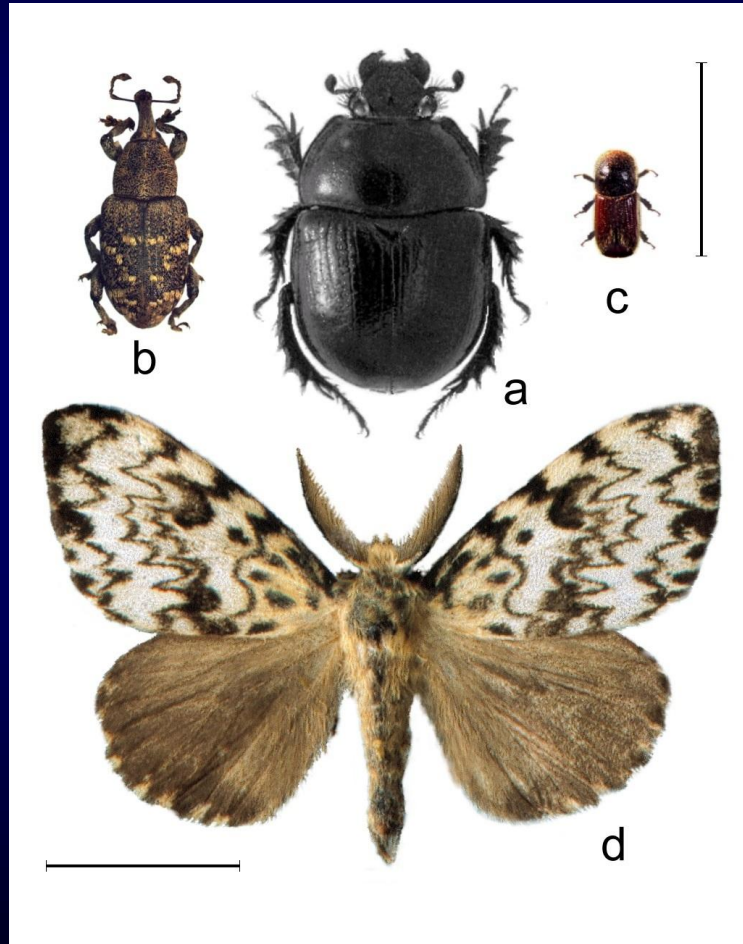
Rok 2001 i 2002

$^{239+240}\text{Pu}$ [mBq/kg]:

Przykładowo:

- Borówka: od $11_{\pm 1}$ (Płaska) do $42_{\pm 4}$ (Beskid!).
- Szpilki (Płaska): od $2.5_{\pm 0.6}$ do $308_{\pm 23}$ (najwięcej w C, potem C+1, C+2 : translokacja?)
- Wietlice: $138_{\pm 11}$ (Beskid), $244_{\pm 22}$ (Płaska).

Owady

(Współpraca z AR Kraków)

- Reprezentatywność
- Łańcuchy pokarmowe
- 2001 – badane gatunki:

a-żuk leśny

b-szeliniak sosnowiec

c-kornik drukarz

d-brudnica mniszka

Beskid, Tułowice, Augustów

- Starsze (1989-1999) żuk leśny i żuk gnojarsz z Tułowic, Puszczy Augustowskiej, Białowieskiej, Niepołomickiej

Aktywności w owadach z Puszczy Augustowskiej 2001 (aw)

	¹³⁷ Cs	⁴⁰ K [kBq/kg]	⁹⁰ Sr	²³⁹⁺²⁴⁰ Pu	²³⁸ Pu [Bq/kg]	²⁴¹ Am	²⁴³⁺²⁴⁴ Cm
<i>Żuk leśny</i>	6.71±0.06	8.5±0.4	0.16±0.02	5.7±0.4	1.20±0.13	2.00±0.22	0.10±0.04
<i>Żuk leśny</i>	6.72±0.08	6.9±0.5	0.14±0.02	5.5±0.4	1.49±0.17	3.01±0.50	0.19±0.06
<i>Brudnica</i>	<0.073	5.2±1.4	0.10±0.02	0.65±0.13	<0.11	<0.7	
<i>Kornik</i>	0.06±0.01	1.0±0.1	1.27±0.32	0.02±0.01	<0.01	<0.07	
<i>Kornik</i>	0.29±0.02	2.10±0.24	1.43±0.19	<0.10	<0.02	<0.09	
<i>Szeliniak</i>	0.42±0.05	2.13±0.42	0.18±0.02	2.07±0.17	0.10±0.04	0.72±0.22	

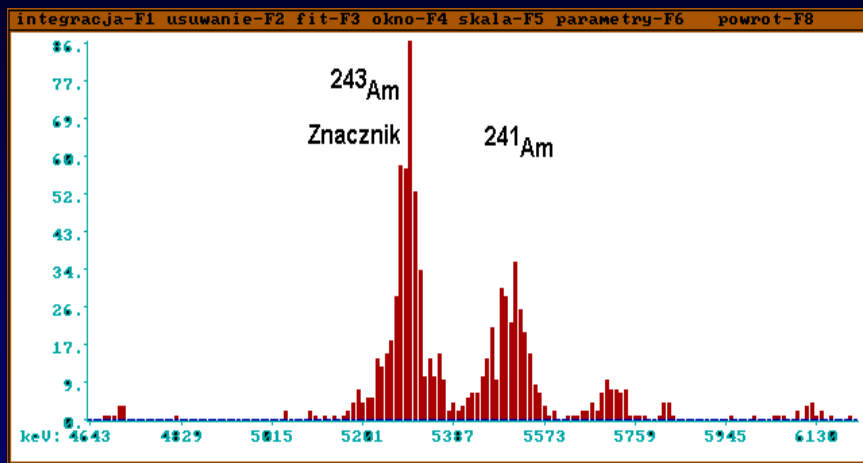
Gdzie gromadzą się radionuklidy w żuku?

(jwm et al., JEM 2003)

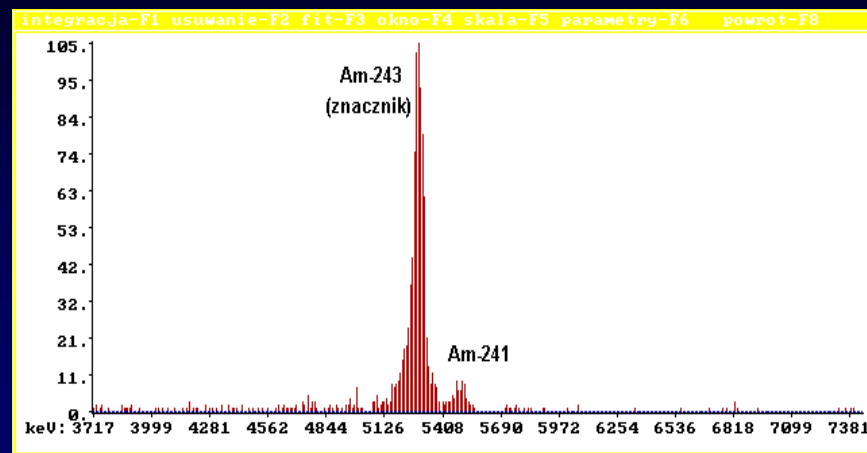
Normowany na procent masy ciała rozkład radionuklidów w organach 180 żuków z Puszczy Augustowskiej, 2001

część ciała	m [%]	^{137}Cs	^{40}K	$^{239+240}\text{Pu}$	^{90}Sr	^{241}Am
Głowa	10.3	0.87 ± 0.06	0.77 ± 0.08	0.32 ± 0.09	0.11 ± 0.04	0.18 ± 0.28
Pok. skrzydeł	8.7	1.11 ± 0.10	1.07 ± 0.11	0.36 ± 0.10	0.41 ± 0.62	0.79 ± 0.54
Odnóża	21.9	0.81 ± 0.06	0.77 ± 0.08	0.07 ± 0.03	1.62 ± 0.43	0.04 ± 0.01
Org. tuł. i odwł.	12.7	1.56 ± 0.10	1.31 ± 0.14	3.45 ± 0.41	1.53 ± 0.36	3.58 ± 0.55
Pozostałe	32.5	1.34 ± 0.05	1.51 ± 0.10	1.48 ± 0.18	1.24 ± 0.15	1.37 ± 0.35

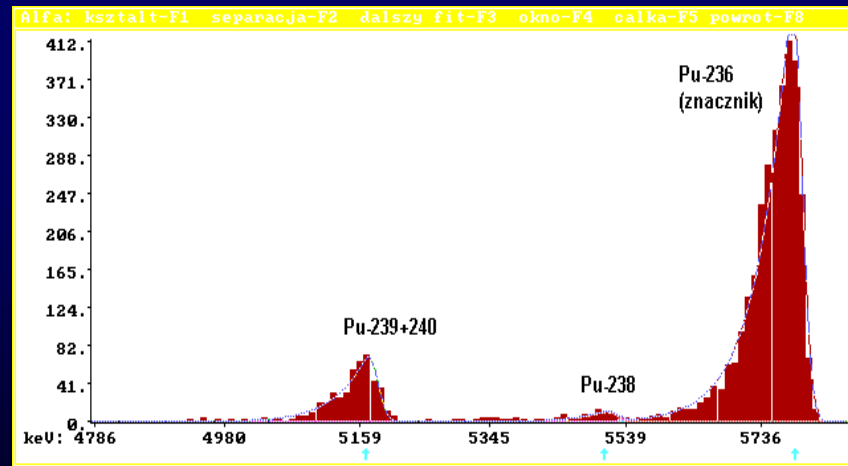
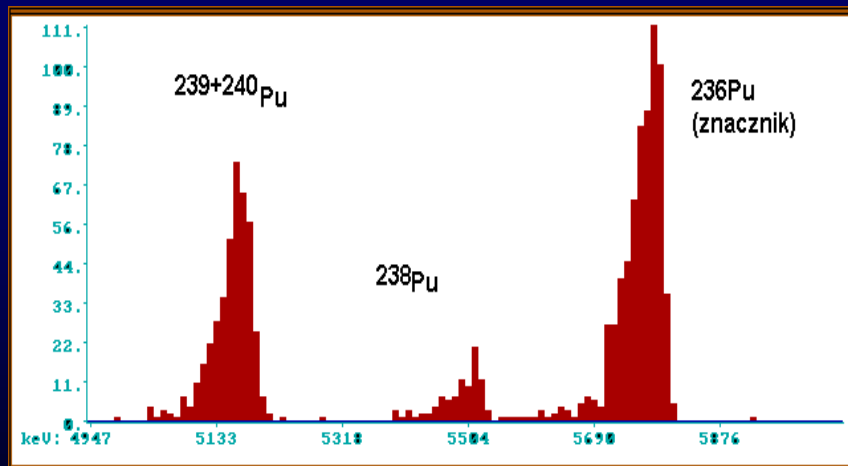
Widma α Am i Pu żuka leśnego

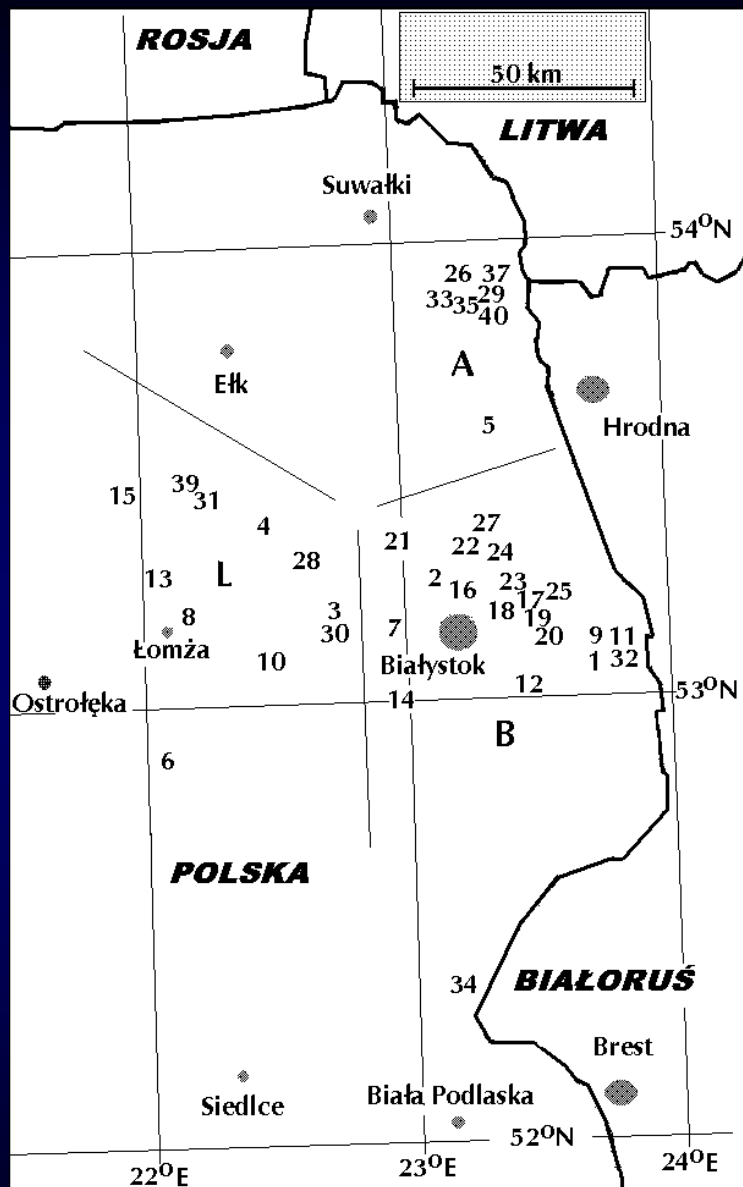

Augustów

Opolszczyzna

Kości roślinożerców

Sarny, jelenie, łosie, dziki
42 próbki kości z przedniej
łapy

(39, NE: Augustów, Łomża i
Białystok)

(3, S - Niepołomice)

Aktywności w kościach roślinożerców(Bq/kg)

mediana /odchylenie standardowe

	Jeleń N=14	Sarna N=15	Łoś N=3	Dzik N=5
^{226}Ra	5.8 / 1.9	6.2 / 3.8	5.0 / 3.4	2.3 /3.0
^{228}Ra	6.9 / 3.4	5.3 / 2.6	7.0 / 5.1	1.2 /0.54
^{40}K	20.7/ 8.8	22.5 / 10	26.2/ 15.2	25.2/8.6
^{137}Cs	1.8/ 0.9	3.4 / 3.8	2.8/2.0	7.1/3.4
^{22}Na	0.35 / 0.20	0.36 /0.34	0/0.33	0.58 /0.52
^{90}Sr	318 /176	167 /128	139 / 127	74 / 53
$^{239}\text{Pu}^*$	$< 3 \cdot 10^{-3}$	$< 3 \cdot 10^{-3}$	$< 3 \cdot 10^{-3}$	$< 3 \cdot 10^{-3}$
^{241}Am	$< 3 \cdot 10^{-3}$	$< 3 \cdot 10^{-3}$	$< 3 \cdot 10^{-3}$	$< 3 \cdot 10^{-3}$

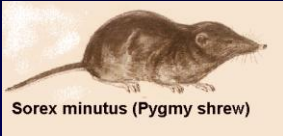
* - jeden wynik $> \text{MDA}$; $6 \pm 2 \text{ mBq/kg}$

Kości małych ssaków

(Pu i Am: JWM et al., JRNCh, 2003)

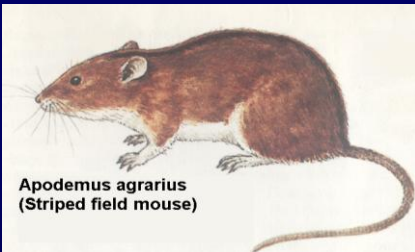
Sorex araneus (Common shrew)

Sorex minutus (Pygmy shrew)

Crocidura leucodon (White-toothed shrew)

Apodemus agrarius
(Striped field mouse)

Microtus arvalis (Common vole)

Owadożerne: ryjówki: aksamitna i malutka,
zębielek białawy

(Współpraca z UMCS)

- Czaszki z wypluwek płomyków
- Okolice Zamościa, 1998-2001
- N=13, m~50 g (setki osobników)

(Pilotażowo w ramach Grant KBN 6P04G 07520)

Tyto alba (Barn owl)

Gryzonie: mysz polna i nornik

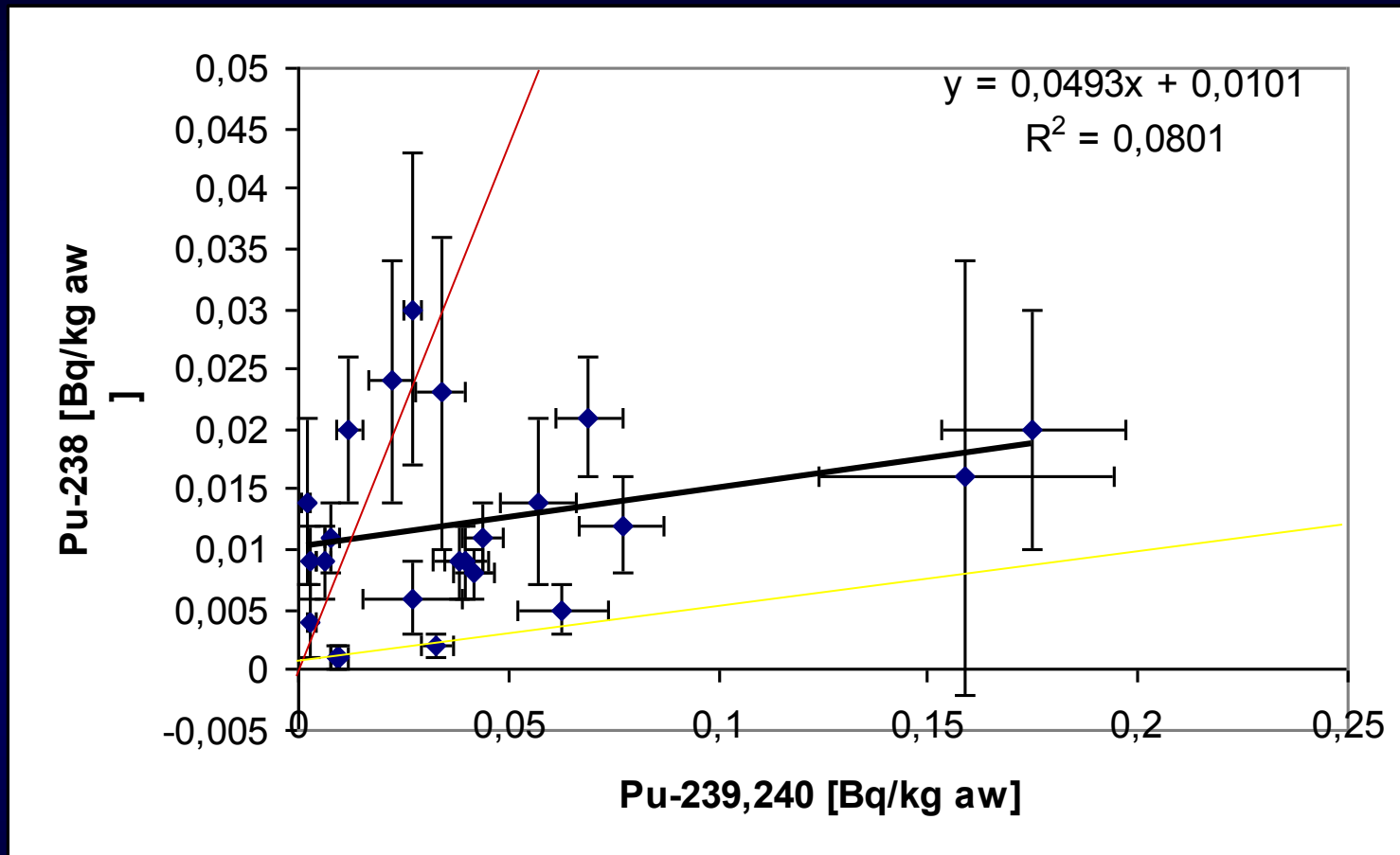
Wyniki Pu, Am

Rząd	Parametr	$^{239+240}\text{Pu}$	^{238}Pu [mBq/kg]	^{241}Am
Gryzonie (8)	mediana	5.1	0.0	5.9
	średnia arytmetyczna	17.7	2.9	8.0
	odchylenie std.	35.4	7.4	9.2
	średni błąd poj. pom.	2.0	2.1	4.1
Owadożerne (5)	mediana	12.9	0.0	11.5
	średnia arytmetyczna	9.6	1.3	9.7
	odchylenie std.	7.5	2.1	7.5
	średni błąd poj. pom.	1.3	2.8	3.2

Ptaki

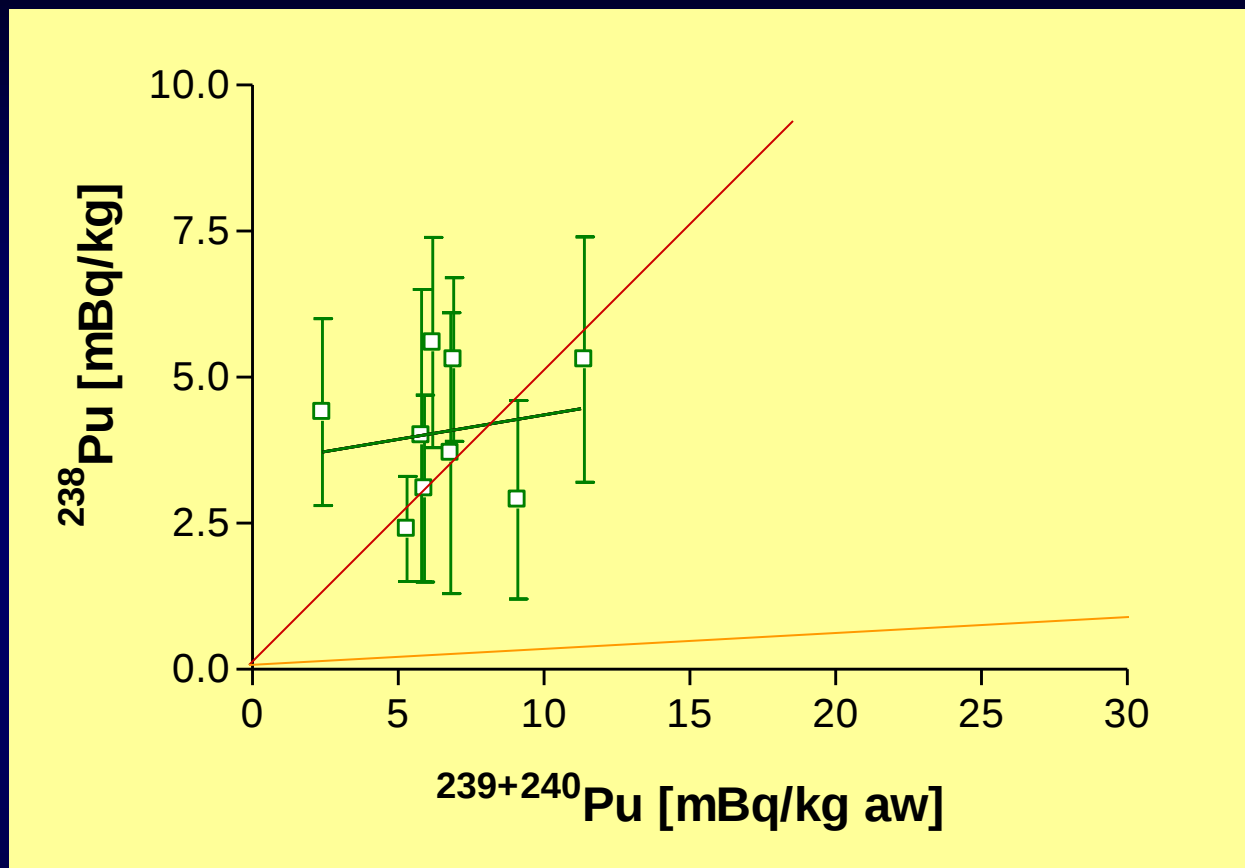
Gatunek		^{90}Sr [Bq/kg _{ash}]	$^{239+240}\text{Pu}$ [mBq/kg _{ash}]	^{238}Pu [mBq/kg _{ash}]
Ptaki				
Pójdźka(3)	Min	<5	0.7±0.3	<1.3
	Max	19.6±1.6	3.2±1.1	<24
	Śred. błąd	2.7	3	12
Płomykówka(6)	Min	9.7±0.9	<4	<2
	Max	46.8±3.6	51±7	<11
	Sred.Aryt.	26.8	14.7	
	S.D.	15.5	20.9	
	Śred. Błąd	2.7	5.8	8
Bielik (7)	Min	4.6±1.2	<1.7	<3
	Max	31±2.5	21±4	6.1±1.4
	Sred.Aryt.	13.9	3.8	1.5
	S.D.	10.3	7.9	2.3
	Śred. Błąd	1.8	4.0	1.1
Orlik (2)	Min	8.5±1.1	<4.6	<2.9
	Max	4.2±2.1	4.2±2.1	<3.3

Ptaki – pochodzenie Pu

Czarnobyl (0.5) lub **GF (0.03)?** – mieszane!

Lisy – pochodzenie Pu

(Jeden usunięty - czysty GF)

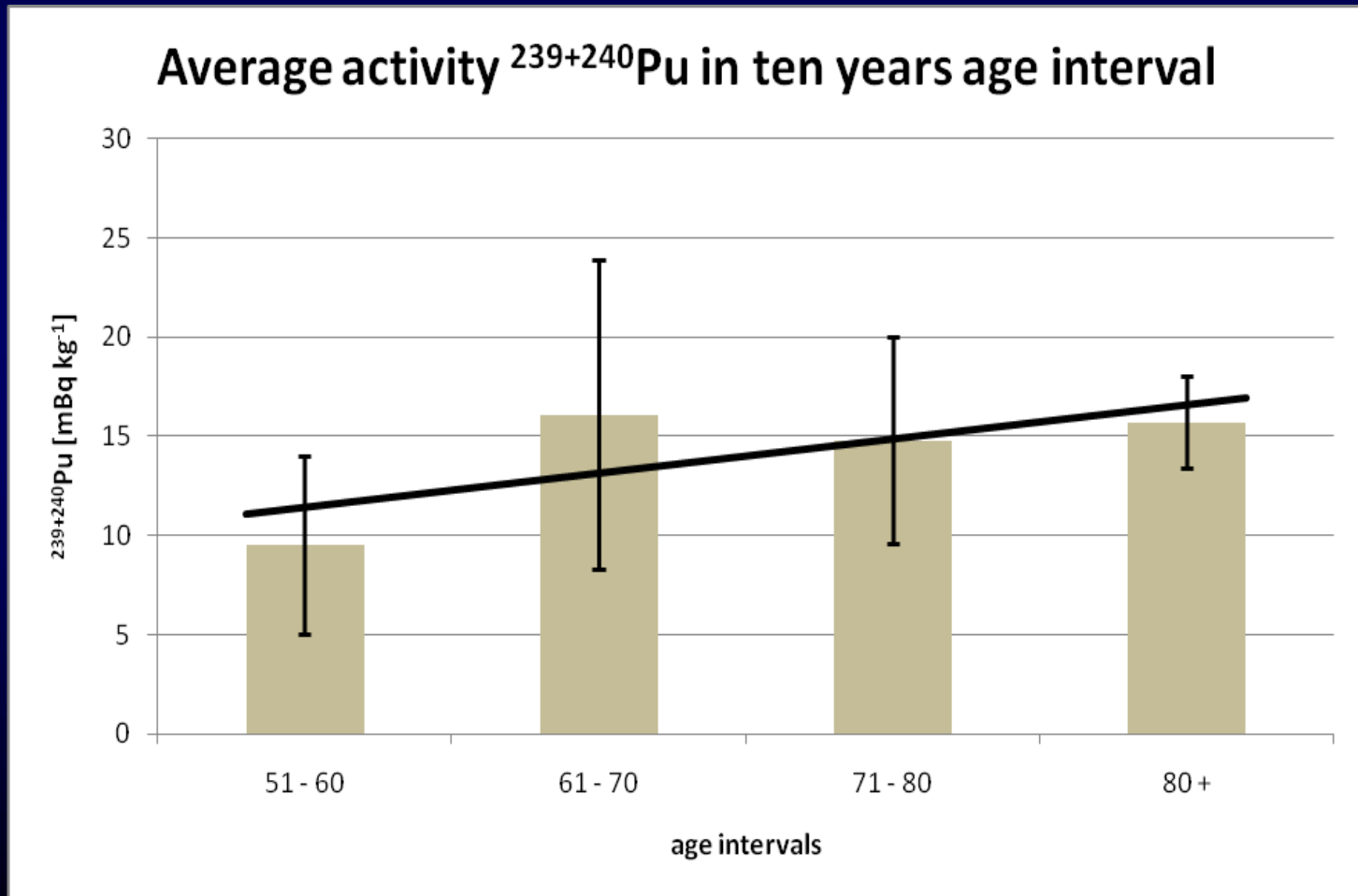
Czarnobyl (0.5) raczej niż GF (0.03), ale...???

Porównanie wyników w kościach

- ^{137}Cs , ^{40}K , – dla lisów i drobnych ssaków podobnie jak dla dużych roślinożerców. Dla ptaków na ogół znacznie więcej ^{40}K (?) przy małych ilościach ^{137}Cs
- ^{90}Sr znacznie mniej dla wszystkich grup niż dla dużych roślinożerców
- Brak wyraźnych różnic gryzonie/ owadożerne/lisy/ptaki
- Brak widocznej kumulacji na wyższych piętrach troficznych
- Tam , gdzie to wyraźnie - mały udział frakcji czarnobylskiej Pu (~15 %). Niewykluczony większy udział ale duże błędy.
- Względnie duże aktywności Pu, Am dla małych ssaków i dla lisów → **inhalacja Pu, Am?** (ale podobnie też dla ptaków!)
- Słabo widoczne zróżnicowanie geograficzne

Kości ludzi

(współpraca z V Kliniką Wojskową w Krakowie, dr hab.. N med.. E.Golec;
grant MNII E.Tomankiewicz, w druku w JER)

Zamiast podsumowania – o czym nie powiedziałem?

- Badaniach poza Polską (Antarktyda, Arktyka, Zona Czarnobylska, konkrecje pacyficzne, USA...)
- Kilku innych projektach zrealizowanych dla próbek z Polski
- Kontroli jakości analiz
- Innych niż analizy Pu pomiarach robionych w PBSRŚ
- Planach na przyszłość
- .....